

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2015

Vladislava Nohová

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra hudební výchovy

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Specifičnost pojetí klavírní výuky

dětí předškolního věku

The Specifics of Piano Teaching of Preschool Children

Bc. Vladislava Nohová

Vedoucí práce: doc. MgA. Libuše Tichá, Ph. D.

Studijní program: Učitelství pro střední školy

Studijní obor: Hudební výchova – Německý jazyk

2015

NÁZEV PRÁCE: Specifičnost pojetí klavírní výuky dětí předškolního věku

ABSTRAKT: Diplomová práce se věnuje specifičnosti výuky hry na klavír dětí předškolního věku. Uvádí do souvislostí poznatky vývojové psychologie, hudební psychologie a klavírní metodiky s jejich odrazem v praktické výuce hry na klavír. Práce je rozdělena do pěti kapitol, které vychází ze stěžejních publikací vývojové a hudební psychologie v České republice, teoretických prací současných klavírních pedagogů, klavírních škol a dotazníkového šetření provedeného v rámci zpracování diplomové práce.

První kapitola se zabývá úrovní psychického vývoje dítěte předškolního věku a jejím odrazem v klavírní výuce. Druhá kapitola pojednává o úrovni hudebních schopností dítěte v témže věkovém období. Kapitola třetí pak nastiňuje další specifika ve výuce předškolního dítěte, věnuje se osobnostem žáka a učitele jakožto hlavním tvůrcům vyučovacího procesu, zmiňuje se o metodách používaných při výuce a v neposlední řadě i o úloze rodičů při hudebním vzdělávání jejich dítěte. Čtvrtá kapitola shrnuje metodické postupy vybraných klavírních výukových materiálů vhodných pro výuku žáků předškolního věku. Závěrečná kapitola doplňuje práci o názory pedagogů

klavírní hry na problematiku výuky dětí předškolního věku.

KLÍČOVÁ SLOVA:

výuka hry na klavír dětí předškolního věku; psychický vývoj dítěte předškolního věku; úroveň hudebních schopností dítěte předškolního věku; osobnost učitele; osobnost žáka; klavírní pomůcky; klavírní hry; klavírní školy pro děti předškolního věku

TITLE: The Specifics of Piano Teaching of Preschool Children

ABSTRACT: The thesis is devoted to the specificity of playing the piano preschool children. It combines the knowledge of developmental psychology, psychology of music and piano methodology with their reflection in practical teaching piano. The work is divided into five chapters, which is based on key publications and developmental psychology of music in the Czech republic, theoretical works of contemporary piano teachers, piano course books and a survey carried out in the framework of a diploma thesis.

The first chapter deals with the level of psychological development of preschool age and its reflection in piano lessons. The second chapter discusses the level of musical abilities of the child at the same age. Chapter three outlines further specifics in teaching preschool children, dedicated to personalities of pupil and teacher as the main creators of the educational process, it refers to the methods used in teaching and not least about the role of parents in the education of their child. The fourth chapter summarizes the methodology selected piano teaching materials suitable for teaching children of preschool age. Final Chapter complements the work of the views of piano teachers on teaching preschool children.

KEYWORDS:

piano teaching of preschool children; psychological development of preschool children; level of musical abilities of preschool children; teacher personality; pupil personality; piano aid; piano games; piano course books for preschool children

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Specifičnost pojetí klavírní výuky dětí předškolního věku vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 20. 7. 2015

Vladislava Nohová

Děkuji doc. MgA. Libuši Tiché, Ph. D. za odborné vedení této práce, ochotu, trpělivost a cenné připomínky při jejím zpracování.

Obsah

Úvod.....	11
1 Specifika v psychickém vývoji dítěte předškolního věku.....	14
1.1 Kognitivní procesy	14
1.1.1 Přijímání a zpracování informací	15
1.1.2 Uvažování	17
1.1.3 Řešení problémů	18
1.1.4 Vnímání prostoru, času a množství.....	18
1.1.5 Paměť a koncentrace	20
1.1.6 Exekutivní funkce a autoregulace.....	21
1.1.7 Verbální schopnosti	23
1.2 Emoční vývoj a socializace	25
1.2.1 Emoční vývoj	25
1.2.2 Socializace.....	26
2 Dítě předškolního věku z hlediska vývoje hudebních schopností ...	28
2.1 Schopnosti senzorio-auditivní	29
2.2 Schopnosti senzorio-motorické.....	30
2.3 Hudební představivost a paměť	31
2.4 Tonální cítění a harmonické cítění.....	33
2.5 Hudebně intelektové schopnosti.....	33
3 Specifičnost pojetí klavírní výuky dětí předškolního věku	35
3.1 Osobnost žáka	35
3.2 Vyučovací hodina, metody výuky	37
3.3 Osobnost učitele.....	41
3.4 Pomůcky a hudební hry	44
3.5 Úloha rodičů	48
4 Analýza vybraných výukových materiálů vhodných pro výuku hry na klavír dětí předškolního věku.....	51

4.1 Klavírní školička.....	51
4.1.1 Hudební a pohybové hry.....	52
4.1.2 Rytmizace a melodizace říkadel	53
4.1.3 Principy čtení not	53
4.1.4 Klavírní technika, jednotlivé druhy úhozů	54
4.1.5 Hudební obsah a výraz	57
4.2 Klavírní prvouka	57
4.2.1 Beznotová část	58
4.2.2 Rozvoj rytmu.....	59
4.2.3 Hra z not.....	60
4.2.4 Technická cvičení.....	61
4.3 Klavihrátky – s pastelkami u klavíru, s tužkou a gumou u klavíru	63
5 Výzkumná část	68
5.1 Cíle výzkumu.....	68
5.2 Struktura dotazníku	68
5.3 Hypotézy	69
5.4 Sběr a následná analýza dat.....	70
5.5 Výsledky šetření.....	70
5.5.1 Charakteristika respondentů	70
5.5.2 Verifikace hypotéz.....	73
5.5.3 Názory pedagogů na specifičnost pojetí výuky hry na klavír dětí předškolního věku	74
5.5.4 Závěrečná diskuse.....	78
Závěr	80
Seznam použitých informačních zdrojů.....	82
Seznam příloh.....	87
Přílohy.....	Chyba! Záložka není definována.

Úvod

Diplomová práce se zabývá specifičností výuky hry na klavír dětí předškolního věku, tedy věku, který je všeobecně považován za nejvhodnější pro začátek hudebního vzdělávání.

Aby byla výuka kteréhokoliv oboru účinná a efektivní, je nutné, aby učitel přistupoval ke každé věkové skupině žáků či studentů odlišně. To je jedna ze známých didaktických zásad, která je platná v každém oboru. Obsah učiva, jeho obtížnost a pojetí a především způsob přiblížení učiva žákovi musí odpovídat jeho tělesné i duševní vyspělosti. Žádný učitel by jistě nepřistupoval stejně k žákovi šestiletému a k žákovi či studentovi šestnáctiletému. Při studiu na vysoké škole je rozlišována specializace Učitelství pro mateřské školy, Učitelství pro první stupeň základní školy, Učitelství pro druhý stupeň základní školy a střední školy. Ve vzdělávání učitelů pro základní umělecké školy však takové rozlišení neexistuje. Učitel se setkává se širokým věkovým spektrem žáků a měl by být schopen tomu přizpůsobit svou výuku. Tato práce si klade za cíl přiblížit specifika výuky hry na klavír žáků v předškolním období, kdy dochází nejčastěji k pokládání základních klavírních návyků a osvojování správných principů učení hře na klavír.

Názory na to, jaký věk dítěte je vhodný pro začátek hudebního respektive klavírního vyučování, se různí. Většina pedagogů se však shoduje, že nejlépe lze základy klavírní hry pokládat v předškolním věku. Ten bývá nejčastěji ohraničen věkem tří až šesti či sedmi let (v širším slova smyslu lze hovořit o období od narození do šesti let¹). Jde o období „hry a přípravy na školu“², často bývá označováno

---

¹ ČAČKA, Otto. *Psychologie dítěte*. Tišnov: Sursum, 1994, s. 54, ISBN 80-857-9903-0.

jako „věk mateřské školy“³, dochází k rozvoji a zdokonalování mnoha důležitých fyzických a duševních funkcí a schopností. Dítě je připravováno na přijetí nové role, vstupuje do kolektivu, učí se mnoha novým věcem, poznává okolí i sebe samo. Jde pravděpodobně o nejzvídavější období v životě člověka. Během několika málo let urazí dítě dlouhou cestu, v jejímž cíli se z něj stane školák. Všechny tyto změny, které jsou ovlivněny tempem vývoje, z části vnějším prostředím a zčásti dědičnými dispozicemi, je nutné brát při výuce v úvahu a využít je k dosažení cílů ve svůj prospěch a především pak ve prospěch dítěte.

Předškolní věk je v životě dítěte velmi citlivým a významným obdobím. Nesprávným přístupem může učitel dítěti uškodit, jeho následky pak bývají těžce napravitelné, někdy dokonce nezvratné. Nelze hovořit pouze o odlišnostech fyzických, které bývají v porovnání s dětmi mladšími či naopak staršími patrné na první pohled, důležité je zejména pochopit úroveň odlišností psychických. V psychickém vývoji dítěte předškolního věku hraje významnou roli každý rok, proto by měl být učitel schopen diagnostikovat úroveň fyzické i psychické zralosti svého žáka a podle ní přizpůsobit výuku. Tato práce by mohla utřídit poznatky o psychickém stavu dítěte v tomto věku a jejich vlivu na výuku hry na klavír.

Práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. Část teoretická je věnována psychickému vývoji dítěte předškolního věku, vývoji jeho hudebních schopností a s nimi spojenými specifiky a omezeními při výuce hry na klavír. V neposlední řadě pak zmiňuje vybrané výukové materiály a hudební a klavírní hry vhodné pro rozvoj obecně hudebních a klavírních schopností a dovedností dítěte předškolního věku.

---

² VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, s. 177, ISBN 978-80-246-2153-1.

³ WEDLICOVÁ, Iva. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. V Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2010, s. 4, ISBN 978-80-7414-320-5.

Při vypracování této části diplomové práce jsem se opírala zejména o poznatky vývojové a hudební psychologie. První kapitola popisuje dítě předškolního věku z hlediska vývojové psychologie, druhá pak analyzuje úroveň jeho hudebních schopností. Třetí kapitola vychází z konkrétní výuky hry na klavír dětí předškolního věku. Je založena na analýze nejvýznamnějších elementů ovlivňujících výuku. Zabývá se nejdůležitějšími specifiky výuky a úzce souvisí s praktickou částí práce. Poslední kapitola teoretické části pak analyzuje nejpoužívanější klavírní materiály využívané pedagogy při výuce.

Část praktická doplňuje teoretické poznatky třetí kapitoly o praktický pohled učitelů na problematiku výuky hry na klavír dětí předškolního věku. Vychází z dotazníkového šetření, které bylo podniknuto v rámci přípravy a vypracování diplomové práce.

Diplomová práce shromažďuje a třídí poznatky o specifičnosti výuky hry na klavír žáků předškolního věku a uvádí je do souvislosti s její praktickou výukou. Mohla by tedy sloužit jako základní pomůcka při orientaci v dané problematice. Jejím cílem je zejména poukázat na důvody odlišností ve výuce dětí předškolního věku a žáků starších a pomoci učitelům najít pochopení a cestu k žákům, kteří se vydávají na krásnou ale náročnou hudební pouť.

1 Specifika v psychickém vývoji dítěte předškolního věku

Lidská psychika prochází od narození až do smrti vývojem. Tento vývoj představuje nevratnou a zákonitou změnu, která je determinována zevnitř i zvenčí, změnu vedoucí od „méně dokonalého k dokonalejšímu“⁴. Psychický vývoj je uskutečňován na poli biosociálním, kognitivním, psychosociálním a emočním a to pomocí učení a zrání. Tento proces je však značně individuální. Dvě děti v předškolním věku (který sám o sobě představuje několikaleté časové rozpětí) se tedy mohou nacházet na různých úrovních konkrétního vývojového stádia, z čehož plyne zejména nutnost diagnostiky žáka a podle jejích výsledků pak odlišného přístupu učitele.

1.1 Kognitivní procesy

Kognitivní neboli poznávací procesy zahrnují vnímání, paměť, fantazii a myšlení. Pro hru na jakýkoliv hudební nástroj je správný vývoj těchto procesů nepostradatelný. U dítěte v předškolním věku jde zejména o vnímání svého nejbližšího okolí, procesů, které se v něm vyskytují a vnímání a pochopení pravidel, která v něm platí. Dítě chápe to, co vidí, na co si může sáhnout, co si lze vyzkoušet. Piaget označuje toto období jako období názorného či intuitivního myšlení⁵. V předškolním věku je proto více než jindy důležitá zásada názornosti, dítěti nestačí hudební teorii pouze slovně vysvětlovat. Jen to, co uvidí a osobně si vyzkouší, si může osvojit. Dítě chce již v počátcích výuky hrát na nástroj. Vše okolo pro něj představuje nepříjemné překážky, které ho odvádí od jeho cíle.

---

⁴ WEDLICOVÁ, Iva. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. V Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2010, s. 7, ISBN 978-80-7414-320-5.

⁵ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, s. 177, ISBN 978-80-246-2153-1.

Vzhledem k tomu, že logické myšlení ještě není u dítěte vyvinuté, dochází často ke značným deformacím skutečnosti. Dítě si vybírá z množství vjemů jen určité informace, které pak specifickým způsobem zpracovává. Tím dochází k nelogickému přetváření skutečnosti, které pak většinou dospělí interpretují jako lež či znak a výsledek bujné fantazie. Proto musí učitel vždy pečlivě vybírat pouze informace důležité pro zvládnutí aktuálního úkolu a nezatěžovat dítě zbytečnostmi. Každá hodina by měla obsahovat pouze jeden cíl, jeden hlavní problém, ve kterém se bude dítě orientovat.

1.1.1 Přijímání a zpracování informací

Pro výuku hry na klavír je patrně nejvýznamnější, jakým způsobem dítě přijímá informace, jak je zpracovává a uchovává. To, jak dítě předškolního věku vnímá svět, jakým způsobem a jaké konkrétní informace dítě selektuje, popisuje Vágnerová ve třech bodech⁶. Centrace, nebo-li „tendence k ulpívání na jednom, obvykle perцепčně nápadném znaku“⁷, vede k přehlížení znaků méně nápadných, někdy však objektivně významnějších a důležitějších. Řešený problém je tedy důležité vždy učinit nápadným (nejlépe vizuálně) a oprostít ho od všech nevýznamných a zatěžujících detailů.

S tím souvisí i pojem poznávací egocentrismus⁸, kdy vidí dítě svůj názor či své pojetí skutečnosti jako jediné možné a správné. Existenci jiného pojetí si nepřipouští. Z toho plyne, že dítě nejen není schopné akceptovat názory ostatních či posuzovat skutečnost z více hledisek, ale

---

⁶ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, s. 178, ISBN 978-80-246-2153-1.

⁷ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, s. 178, ISBN 978-80-246-2153-1.

⁸ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, s. 178, ISBN 978-80-246-2153-1.

zejména není schopné vidět objektivní pravdu. Učitel musí mít postup vždy výborně promyšlený a naplánovaný, všechny pozdější dodatečné změny bude dítě podvědomě odmítat. Dalším zmíněným bodem je fenomenismus – aneb „důraz na zjevnou podobu světa“⁹. Svět je takový, jaký ho dítě vidí. Jde o jistotu, kterou si dítě může kdykoliv svými smysly ověřit. Úzce souvisí s posledním bodem – prezentismem, který lze chápat jako „vázanost na přítomnost“¹⁰. Tímto způsobem získané informace pak podle autorky dítě zpracovává a interpretuje na základě magičnosti (tj. pomocí fantazie), antropomorfismu (přičítání vlastností živých bytostí neživým objektům), arteficialismu (svět a vše v něm vzniklo tak, že jej kdosi „vyrobil“), či absolutismu (vše, co dítě vnímá existuje v neměnném tvaru navždy).

Dětskou fantazii a antropomorfismus může učitel výborně využít ve svůj prospěch zejména v hudebních hrách (hra na zvířátka, zhudebňování krátkých pohádek, živý klavír apod. – více k hudebním hrám viz kapitola 3. 4). U většiny výše zmíněných bodů je možné nalézt společné znaky – potřebu jistoty, stálosti a neměnnosti a pochopení jen skutečností, které si dítě může samo kdykoliv ověřit vlastními smysly a vysvětlit pomocí vlastní „logiky“.

Jak ukázaly mnohé pokusy „Předškolní děti ignorují informace, které by jim v jejich úvahách překážely.“¹¹ „Výběr informací je v předškolním věku ovlivněn neschopností systematické aktivní

---

⁹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, s. 178, ISBN 978-80-246-2153-1.

¹⁰ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, s. 178, ISBN 978-80-246-2153-1.

¹¹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, s. 180, ISBN 978-80-246-2153-1.

explorace¹². Pro dítě představuje systematické zkoumání jednotlivých částí problém, stejně jako vnímání souvislostí mezi nimi.

1.1.2 Uvažování

Uvažování je v tomto věku značně omezené. Mladší děti nebývají schopné klasifikace předmětů a neumí rozlišovat vztahy nadřazené a podřazené. Z toho vyplývá, že cvičení založená na třídění, klasifikaci či určování vztahů mezi objekty a pojmy nebudou úspěšná. Dětské představy o předmětech, jevech a vztazích mezi nimi bývají zkreslené výše zmíněnými způsoby pojetí informací a zároveň i vlastními emočními prožitky¹³. Klasifikační kritéria pro dítě nepředstavují žádná závazná pravidla, lze je kdykoliv změnit či dokonce úplně zrušit. Starší předškolní děti však již dovedou klasifikovat a třídit předměty podle relevantnějších kritérií, než jakými jsou např. barva předmětu. Velmi často využívají děti analogického uvažování a to i tehdy, když je tato metoda nesprávná. K tomu dochází především z důvodu nedostatku znalostí a neschopnosti rozlišení podstatných a nepodstatných jevů, rozdílů a vlastností předmětů. Jak uvádí dále Vágnerová „Pochopení protikladných analogií je pro dítě snadnější. Např. pětileté dítě snadno pochopí, že pták lítá, ale ryba plave...“¹⁴. Ke konci předškolního období pak dochází k postupně častějšímu posuzování předmětů nejen podle vizuální podobnosti ale i podle jejich funkčních vztahů.

---

¹² VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, s. 181, ISBN 978-80-246-2153-1.

¹³ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, s. 182, ISBN 978-80-246-2153-1.

¹⁴ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, s. 182, ISBN 978-80-246-2153-1.

1.1.3 Řešení problémů

Pro předškolní dítě je typické hledání příčin. Otázka „proč?“ je v tomto věku velmi důležitá. Dítě musí pochopit příčinu jevů a pro ty, které pochopit nedokáže, si najde vlastní uspokojivé vysvětlení. Pro všechny jevy musí mít učitel vždy přijatelné vysvětlení (to může být i s fantazijními či pohádkovými prvky). Ze vztahu příčina – následek (ačkoliv se stává, že obě kategorie dítě v tomto věku ještě zaměňuje) pak dokáže odvodit jednoduché pravidlo. I zde však často dochází k omylům a nepřesnostem v důsledku omezených znalostí a špatné interpretace situace.

1.1.4 Vnímání prostoru, času a množství

Pro výuku hry na klavír je také velmi důležité pojetí prostoru, času a množství. Orientace v prostoru je samozřejmě ovlivněna egocentrickou perspektivou – to, co je dítěti nejbližší chápe jako největší a naopak, ačkoliv tomu skutečnost často neodpovídá. S tím souvisí i nedokonalé odhadování a určování vzdáleností. Dle Vágnerové pak děti „Dovedou bez problémů rozlišovat polohu nahoře a dole (samozřejmě myšleno v prostoru – pozn. autorky diplomové práce), ale k takové decentraci, která by umožnila diferencovat polohu vpravo a vlevo, dítě ještě nedozrálo.“¹⁵ Dítě předškolního věku může mít problém např. s orientací na klávesnici či v notovém zápisu. Proto je nutné některé pojmy nahradit slovy, která budou dítěti srozumitelná a blízká (např. pojem vysoko – tam, kde zpívá ptáček apod.).

Pochopit běh událostí v čase, jejich délku, posloupnost, pojmy minulost, přítomnost a budoucnost je pro předškolní dítě mnohem náročnější. „Předškolní děti už vědí, co znamená dříve a později, vědí,

---

¹⁵ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, s. 192, ISBN 978-80-246-2153-1.

jaký je rozdíl mezi před a po a rozlišují delší a kratší dobu.“¹⁶ Ostatní pojmy a časové jednotky pro ně však představují problém. Orientačním bodem je přítomnost. Důležitou roli pak v určování a měření času hrají události, které se opakují a které dítě považuje za zajímavé a významné. „K základnímu porozumění vztahu minulosti, přítomnosti a budoucnosti dochází ve čtyřech letech.“¹⁷ V souvislosti s tím pak dochází i k častějšímu začlenění minulého a budoucího času do slovníku dítěte. Schopnost uvažovat o událostech nejen v přítomnosti, ale i v jiných časových perspektivách nazývá Vágnerová časovou decentrací.

Jakmile dítě pochopí význam a vztahy mezi minulostí, přítomností a budoucností, zvládne na elementární úrovni plánovat na základě předchozích zkušeností svou činnost. Postupně si vytváří odhad budoucího dění a důsledků svého chování či chování ostatních. Čas ale dítě předškolního věku necítí jako významnou veličinu, nezabývá se jím, není pro něj důležitý.

Porozumění základním matematickým operacím bývá vzhledem k názornosti úloh snadnější. Pojmy jako málo či hodně a názvy a podstatu některých čísel většinou děti znají již od raného předškolního věku. „Znalost číslovek, resp. názvů čísel nebývá vždycky spojena s pochopením podstaty číselného pojmu.“¹⁸ Problém často vyvstává při pochopení numerické rovnosti a při změně pořadí počítaných objektů. Jak dokázaly mnohé pokusy Jeana Piageta, „orientace v počtu je ovlivněna fenomenismem, tj. aktuální jevovou složkou: 3 – 4 leté děti se pletou, když je množina (počítaných předmětů – pozn. autorky

---

¹⁶ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, s. 192, ISBN 978-80-246-2153-1.

¹⁷ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, s. 193, ISBN 978-80-246-2153-1.

¹⁸ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, s. 197, ISBN 978-80-246-2153-1.

diplomové práce) jinak uspořádána.“¹⁹ Dítě předškolního věku nechápe, že změna pořadí předmětů neovlivní jejich počet a že naopak pořadí čísel zaměnit nelze. Počítání pomocí dob je proto pro předškolní dítě nevhodné, místo něj lze využít např. rytmické slabiky či podložit hodnoty not textem.

1.1.5 Paměť a koncentrace

Nezbytným předpokladem pro úspěšnou výuku jakékoliv činnosti je schopnost koncentrace na daný úkol a vývoj paměťových schopností. Ten „závisí na zrání příslušných mozkových struktur i na možnosti tyto předpoklady rozvíjet.“²⁰ Vývoj paměti a myšlení spolu neoddělitelně souvisí. Významnou roli zde však hraje subjektivní emocionální prožitek dítěte. Informace, které jsou pro dítě zajímavé, si zapamatuje mnohem lépe, i když je jejich množství větší a obsah náročnější. Každá hodina musí být proto pro dítě zajímavým zážitkem.

Díky postupným proměnám způsobu zpracování informací (viz výše, zejména pak schopnost zaměřit svou pozornost požadovaným směrem, spojovat informace do logických celků a schopnost odkrývat vztahy mezi nimi) pak v tomto věku dochází ke zlepšení jak krátkodobé tak i dlouhodobé paměti, zvýšení jejich kapacity i kvality. Ačkoliv je tato oblast ovlivněna zejména zráním příslušných mozkových struktur, lze ji do jisté míry příznivě ovlivnit cíleně (např. různými paměťovými hrami, pochopením jednoduchých vztahů mezi jednotlivými elementy, vyprávěním minulých událostí apod.). Jak uvádí Vágnerová: „Rozvoj paměťových strategií, tj. způsobů, které slouží k lepšímu zapamatování a uchování informací, je v předškolním věku ještě velmi omezený.“²¹

---

¹⁹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, s. 196, ISBN 978-80-246-2153-1.

²⁰ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, s. 202, ISBN 978-80-246-2153-1.

²¹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, s. 203, ISBN 978-80-246-2153-1.

K záměrnému zapamatování a uchování informací je tedy nutné využít vhodné aktivity, díky kterým si je dítě zapamatuje v podstatě neúmyslně (v tomto věku jde zejména o hudební hry).

Znovuvybavení zapamatovaných informací a jejich interpretace bývají ovlivněny subjektivními dojmy dítěte, které si při prožívání různých událostí vytváří své vlastní pojetí. To se kromě faktických událostí skládá i z informací doplněných na základě vlastních předchozích zkušeností (znalost „scénáře“), hodnocení ostatních, ale i nereálných představ.

Předškolní dítě se dokáže soustředit jen omezenou dobu. Činnosti často střídá, jeho pozornost upoutá každou chvíli jiný podnět. Ve věku pět až šest let se průměrná doba soustředěné práce (hry) pohybuje okolo 25 minut.

1.1.6 Exekutivní funkce a autoregulace

V předškolním věku dochází k významnému vývoji exekutivních funkcí a autoregulace, tedy kompetencí sloužících k „monitorování situace a k řízení i regulaci různých psychických procesů (pozornosti, prožívání a uvažování) a chování dítěte.“²² Díky tomu se dítě stává adaptabilnější, flexibilnější, jeho uvažování a jednání cílenější a plánovitější. Starší dítě předškolního věku začíná postupně ovládat své touhy, směřovat svou pozornost (viz výše) a připouštět, že existuje i jiný náhled na věc, jiný postup činnosti. Nelpí již tolik na zavedených postupech a rituálech, jejichž porušení by pro něj dříve znamenalo vybočení ze známého a bezpečného a tudíž značný stres. Pro úspěšnou výuku hry na klavír i budoucí školní výuku jsou tyto funkce nezbytné.

---

²² VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, s. 208, ISBN 978-80-246-2153-1.

Jak již bylo zmíněno výše, jde o komplex několika kompetencí. Mezi ty řadí Vágnerová pracovní paměť, schopnost inhibice a kognitivní flexibilitu.²³ K úspěšnému dokončení činnosti a dosažení požadovaného cíle je potřeba, aby byly všechny tyto kompetence na přijatelné úrovni. Celý proces začíná seznámením se situací a jejími podmínkami. Dítě musí vybírat podněty a informace, které jsou pro splnění úkolu nezbytné a ty udržet v paměti. Dalším krokem by mělo být vyřešení problému v souladu s danými pravidly. To už ale může zejména pro mladší děti předškolního věku znamenat problém, musí totiž „potlačit aktivity nebo informace, které nejsou pro zvládnutí situace důležité anebo jsou mu dokonce na překážku.“²⁴ Tomu je důležité přizpůsobit jak režim hodiny (vždy stejná či podobná stavba) tak i vybavení učebny (bez nadměrně rušivých elementů). Potlačit impulzivní chování a potřebu okamžitého uspokojení i přes nesplnění požadovaného úkolu je pro dítě velkým oříškem. „Mladší předškoláci leckdy velmi dobře vědí, co by měli dělat, ale nakonec stejně zareagují jinak.“²⁵ S tím je nutné vždy počítat a dítěti tyto chyby nadměrně nevyčítat. Tato kompetence se rozvíjí zejména v souvislosti se změnami v uvažování. Úroveň jejího vývoje si učitelé i rodiče ověřují často nevědomky téměř denně a to podmínkovými větami a úkoly typu: když x, tak y („když budeš hodný, dostaneš bonbon“). „Inhibiční kontrola se více rozvíjí až na konci předškolního věku.“²⁶ Je tedy nutné, aby učitel bral na tento fakt ohled a nepovažoval dítě za zlobivé či neposlušné.

---

²³ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, s. 210, ISBN 978-80-246-2153-1.

²⁴ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, s. 211, ISBN 978-80-246-2153-1.

²⁵ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, s. 211, ISBN 978-80-246-2153-1.

²⁶ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, s. 212, ISBN 978-80-246-2153-1.

V té době dochází také k významnějšímu rozvoji flexibility reagování. „Jde o schopnost měnit pohled na situaci a přesouvat pozornost na to, co je aktuálně důležité.“²⁷ Je velmi úzce spjata s rozvojem pozornosti a uvažování. V mladším předškolním věku děti často nedokážou vnímat více aspektů situace. Jejich pozornost a uvažování jsou zaměřeny pouze na jeden pro ně významný (většinou jde o vizuálně nápadný) podnět (viz výše). „Pro děti tohoto věku je těžké řešit úlohy, jejichž pravidla zahrnují několik podmínek, protože ulpívají na prvním pokynu a další neberou v úvahu.“²⁸ Učitel by měl proto vybírat pouze úkoly s jednou podmínkou bez zbytečně komplikovaných pravidel nebo řešit složitější problémy ve více etapách.

Problémy se mohou vyskytnout také při hodnocení vlastních chyb. Mladší děti nejsou schopné samy své chyby najít a napravit a na výtky dospělých přiměřeně reagovat. Postupně se dítě učí také ovládat své chování. Zjišťuje, že co je možné dělat doma, není vhodné dělat např. v mateřské škole, že jinak se chová ke kamarádům a jinak k paní učitelce apod. Velký vliv na vývoj flexibility má zejména výchova a vzory z okolí.

1.1.7 Verbální schopnosti

Rozvinuté verbální schopnosti jsou základem úspěšného učení. Slouží jako zdroj poznávání, díky nim je dítě schopné získávat nové informace a doplňovat je do již známého kontextu. Zvídavost dítěte v tomto věkovém období je nekonečná a množství jím kladených otázek vyčerpávající, stejně jako by měla být ochota a trpělivost rodičů a učitelů na ně odpovídat. Tuto potřebu získávat odpovědi a stále nové

---

²⁷ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, s. 213, ISBN 978-80-246-2153-1.

²⁸ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, s. 213, ISBN 978-80-246-2153-1.

informace musí učitel umět využít ve svůj prospěch. Dítě se postupně učí rozumět novým slovům a zařazovat je do svého slovníku. Seznamuje se se základními zákonitostmi mateřského jazyka a učí se chápat jednotlivé vztahy mezi nimi. Proto je nutné používat při vysvětlování a komunikaci s dítětem jednoduché a srozumitelné výrazy. Rozvoj řeči souvisí samozřejmě s rozvojem myšlení a bývá jeho přesným odrazem. Jak píše Vágnerová: „...dítě snadněji chápe prostorové vztahy, a proto začíná dříve užívat příslovce určení místa a teprve potom příslovce určení času...“²⁹ Předškolní dítě často formuluje své myšlenky tak, jak ho napadají, vyjadřuje své emoce nebo slovně komentuje svou aktuální činnost, což může výborně pomoci k zapamatování jejího postupu. Různým formám společenské komunikace se učí zejména nápodobou dospělých, starších dětí či vrstevníků (svůj význam má i komunikace s neživými předměty – hračkami apod.). Z jejich promluvy si je schopné zapamatovat a použít pro dítě zajímavé slovo či obsah sdělení, které ale často modifikuje podle sebe a podle reakcí okolí. Učitel by měl být dítěti v tomto ohledu vzorem a to nejen při komunikaci s ním, ale i s rodiči a jinými učiteli. Přesnost porozumění verbálnímu projevu je závislá na stupni rozvoje myšlení a jazykových schopností. V tomto ohledu se děti často přeceňují. Proto je vždy nutné ověřit si pomocí konkrétní činnosti, zda dítě úkolu skutečně rozumí či naopak. Žákova odpověď na otázky typu: „Rozumíš tomu?“ je v tomto věku nepřesná a zavádějící.

Velmi běžná je u předškoláků tzv. egocentrická řeč. Jedná se o artikulovanou formu pozdější vnitřní řeči, která může mít různou formu a význam. Dítě s ní vyjadřuje své emoce, komentuje své jednání, udílí si rady a pokyny, čímž dochází k automatickému třídění informací, jejich zapamatování, upřesnění pracovních postupů a pochopení situace.

---

²⁹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, s. 215, ISBN 978-80-246-2153-1.

1.2 Emoční vývoj a socializace

1.2.1 Emoční vývoj

Emoční vývoj dítěte nelze opomenout, jelikož v předškolním věku dochází k významné změně v mnoha ohledech. Díky tomu, že dítě již umí vyjádřit své pocity a přání slovně, dochází častěji k jejich uspokojení a tím zároveň ke stabilnějším a pozitivnějším emočním prožitkům. V této době se také rozvíjí emoční paměť – dítě si nejen dokáže určité pocity znovu vybavit, ale umí často i odhalit jejich příčiny, a zejména emoční inteligence, kdy dítě začíná rozumět svým pocitům (a vědomě je ovládat) i pocitům druhých. Během výuky by měl žák zažívat pouze příjemné pocity. Nesmí pociťovat žádný stres, strach z výkonu či z chyby nebo pocity nedostatečnosti. Jen tak se může na každou hodinu těšit a navštěvovat výuku s radostí.

Někdy se můžeme zejména u mladších dětí setkat s projevy vzteku. Jde především o vypjaté situace, kdy „... jejich ještě nerozvinutá kontrola emočních projevů selže“³⁰. Obecně však lze říci, že předškoláci bývají oproti batolecímu období pozitivněji laděni, dokážou lépe ovládat své pocity, prožívat jednoduché vtipné situace, těšit se na něco, v náročnějších situacích pak reagují přiměřeněji.

Schopnost empatie a emoční regulace, které se v tomto období rozvíjí, jsou úzce spjaty se socializací dítěte. Míra jejich rozvinutí souvisí s mírou rozvoje porozumění vlastním emocím a přijetí existence pocitů jiných lidí. Jak píše Vágnerová: „Schopnost regulovat vlastní emoce závisí na typu temperamentu.“³¹ Je tedy zřejmé, že nelze od všech dětí téhož věku očekávat stejné emoční schopnosti. Umět potlačit negativní emoce je pro dítě velmi obtížné. „Jedním z běžných požadavků

---

³⁰ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, s. 218, ISBN 978-80-246-2153-1.

³¹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, s. 222, ISBN 978-80-246-2153-1.

tohoto druhu je nutnost odložit uspokojení na pozdější dobu a zvládnutí pocitů frustrace, které z takové situace vyplývají. Schopnost nedat najevo zlost a zklamání, když je to z nějakého důvodu nežádoucí, se rozvíjí mezi 3. a 5. rokem.³²

1.2.2 Socializace

Předškolní věk je období, kdy dítě vstupuje do širší společnosti, než kterou představovala rodina. Tento krok má pro budoucí úspěšnost dítěte obrovský význam. Nevědomě získává důležité zkušenosti, znalosti a schopnosti, které ho mohou ovlivňovat po celý život. Rodina znamená pro dítě pocit bezpečí. Má zde své místo a zná svou roli a její pravidla. Poznání nové sociální skupiny umožňuje navazovat nové sociální vztahy ať už rovnocenné či vztahy nadřazenosti a podřazenosti. Předškolní dítě by již nemělo mít problém začlenit se do skupiny vrstevníků a učit se v ní fungovat jako jedinec i součást celku.

Určitý mezistupeň mezi rodinou a velkou sociální skupinou v mateřské škole mohou tvořit tzv. PHV skupinky, ve kterých probíhá výuka hry na klavír či na jiný nástroj v malých skupinách po dvou až třech žácích. Taková výuka s sebou nese z hlediska socializace dítěte mnoho kladů. I zde je žák součástí určitého celku. Má svou roli, snaží se spolupracovat s ostatními, porovnává výkony sebe a dalších spolužáků, učí se toleranci a jiným sociálním dovednostem. Vše ale v mnohem menším měřítku a většinou v přátelštějším prostředí.

Mateřská škola a různé instituce zabývající se specializovanou výukou dětí předškolního věku zde mají své nezastupitelné místo. Role, které v těchto institucích dítě přijímá a zastává, jsou na elementárním stupni rolí, které bude zastávat během školní docházky, v osobním životě i později v zaměstnání. Každá z těchto rolí (vrstevník, kamarád,

---

³² VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, s. 222, ISBN 978-80-246-2153-1.

žák mateřské školy – později jiného stupně školy, podřízený v zaměstnání apod.) s sebou nese nové typické chování, postoje a sociální dovednosti potřebné k jejímu naplnění. Jde zejména o „... sdílení, spolupráci, podporu někoho jiného, ale i sebeprosazení“³³. Kromě toho má dítě možnost srovnání sebe sama, svého chování a svých schopností a dovedností s dětmi stejného věku, což je pro jeho další vývoj velmi důležité. Jelikož vrstevnická skupina a pozice v ní nepřináší dítěti stejnou jistotu jako rodina, zažívá zde mnohem častěji pocit soupeření. Důležité je žáka ve vhodnou chvíli pochválit a při sestavování pracovních skupinek vybírat děti s podobnou úrovní schopností, aby žák nezažíval pocit méněcennosti.

V mateřské škole a institucích zabývajících se výukou předškolních dětí získává dítě nové podněty k hrám a především nový vzor – učitele. Pokyny a názory učitele mívají v očích dítěte často větší váhu než názory rodičů.

---

³³ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, s. 224, ISBN 978-80-246-2153-1.

2 Dítě předškolního věku z hlediska vývoje hudebních schopností

„Hudební schopnosti považujeme za psychické struktury a vlastnosti jedince, které odpovídají požadavkům hudebních činností a zajišťují jejich značnou úspěšnost.“³⁴ Rozvoj hudebních schopností je ovlivněn zejména hudebními činnostmi, jejich množstvím a kvalitou v žákově životě.

Za vhodných podmínek dochází v předškolním věku k prudkému rozvoji hudebních schopností. Pokud dítě navštěvuje mateřskou školu, kde je zavedena předškolní hudební či estetická výchova a jeho hudební vývoj je navíc stimulován i výchovou v rodině, jde vývoj hudebních schopností rychle dopředu. Pětileté děti pak již mohou navštěvovat i přípravnou hudební výchovu na základní umělecké škole, kde se jejich hudební schopnosti dále prohlubují.

Ke správnému hudebnímu vývoji dítěte je samozřejmě nutný i harmonický rozvoj v psychické a fyzické oblasti. „Hudební projevy dětí jsou již od narození spojeny s ostatními funkcemi psychiky a tvoří součást obecného psychického vývoje dítěte. Hudební rozvoj v tomto období je podmíněn hlavně rozvíjející se sluchovou citlivostí a hlasovou funkcí, která souvisí s rozvojem dětské řeči a s utvářením jejích múzických faktorů, které tvoří přechod k pěvecké činnosti. Hudební projevy jsou zde těsně vázány na motoriku a na rytmické pohyby.“³⁵

Mezi dětmi stejného věku se vyskytuje mnoho individuálních rozdílů ve stupni rozvoje hudebních schopností. Na konci předškolního období je však u dětí s podobnou „hudebně-přípravnou minulostí“ možné

---

³⁴ SEDLÁK, František a Hana VÁŇOVÁ. *Hudební psychologie pro učitele*. Vyd. 2., přeprac. a rozš., V nakl. Karolinum 1. Praha: Karolinum, 2013, s. 54, ISBN 978-80-246-2060-2.

³⁵ SEDLÁK, František. *Hudební vývoj dítěte: analytická studie*. 1. vyd. Praha: Supraphon, 1974, s. 84, Comenium musicum (Supraphon).

nalézt v jejich úrovni společné rysy. Při jejich diagnostice vycházím z klasifikace F. Sedláka.³⁶

2.1 Schopnosti senzorio-auditivní

Schopnosti senzorio-auditivní zahrnující schopnosti sluchově analyzační a komparační jsou schopnosti, které nám umožňují vnímat elementy jako výšku, délku, barvu či sílu tónů. Děti většinou nemívají problém rozlišit tóny vysoké a hluboké, dlouhé a krátké, silné a slabé, pokud je mezi nimi zřetelný rozdíl. Problémem však bývá někdy jejich pojmenování (zejména pojmy vysoko a hluboko činí dětem velké potíže). Tyto pojmy je proto nutné nahradit dítěti blízkými slovy – vysoko jako zpívá ptáček, hluboko jako bručí medvěd, silně jako troubí auto, slabě, jako když maminka zpívá miminku ukolébavku, vlak přijíždí či odjíždí apod.

Určení síly znějícího tónu bývá pro předškolní dítě nejjednodušší. „Výzkumy prokazují, že děti předškolního věku jsou ve většině případů schopny bezpečně rozlišit tóny výrazně odlišné intenzity (*ppp - fff, p - f*). Jemnější dynamické odstíny (*mf-f*) v tomto věku rozliší spíše děti mající již větší hudební zkušenost.“³⁷

Barvu tónu vybraných hudebních nástrojů, které dítě zná a se kterými se často setkává, dokáže také rozlišit bez větších problémů. Tato schopnost je pro dítě většinou přirozená – dokáže od útlého věku např. podle barvy hlasu rozeznat matku od otce, své kamarády, učitelky v mateřské škole apod.

Rozlišení výšky tónů a výškových vztahů v melodii je pro některé děti ještě zpočátku náročné. „...dítě může výšku tónu vnímat správně, ale

---

³⁶ SEDLÁK, František. *Hudební vývoj dítěte: analytická studie*. 1. vyd. Praha: Supraphon, 1974, s. 55, Comenium musicum (Supraphon).

³⁷ SEČKÁ, Jana. *Problematika výběru dětí do ZUŠ a do ZŠ s RVHV*. Praha, 2008. s. 15, Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

není schopno ji pěvecky reprodukovat, protože nemá dostatek zkušeností s ovládním svého hlasu, je limitováno svým rozsahem, nemá dostatek představivosti k přenesení tónu do své hlasové polohy atp.“ Rozeznat melodii stoupající a klesající či poznat, který ze dvou hraných tónů je vyšší a který nižší pomůže žákovi např. představa schodů stoupajících vzhůru k ptáčkovi či vedoucích dolů k medvědovi. Výbornou pomůckou může být dítěti pohyb ruky či celého těla.

2.2 Schopnosti senzorio-motorické

Schopnosti senzorio-motorické souvisí zejména s pěveckou či nástrojovou praxí a s pohybovým vyjádřením hudby. V předškolním věku dochází ke zdokonalování hrubé motoriky, postupnému zmenšování pohybů potřebných pro vykonávané činnosti, jejich stabilizaci a koordinaci. Dítě dokáže bez potíží chodit ze schodů, stát na jedné noze, poskakovat, je schopné naučit se jednoduchou taneční choreografii. K rozvoji drobné motoriky pak mohou pomoci činnosti jako navlékání knoflíků, korálků, sbírání malých předmětů různými skupinami prstů, prstové hry apod. Mnohé z těchto činností dítě vykonává v rodině či v mateřské škole, jejich rozvoj bývá proto samozřejmější než rozvoj pěveckých činností.

Schopnost realizace sluchových představ hlasem nebývá u některých dětí v tomto věku ještě vyvinuta. Souvisí to především s nízkými pěveckými zkušenostmi a žádným či špatným pěveckým vedením v minulosti dítěte.

Tříleté dítě často experimentuje se svým hlasem, zkouší různé polohy a napodobuje zvuky a melodie kolem sebe. Ve čtyřech letech „je často schopno jednoduché vlastní vokální tvorby. Melodie neobsahují velké intervalové skoky a často se skládají ze stupnicových řad v rytmu dvou či třídobém ... ve věku 4 - 6 let je obvyklý rozvoj analyzátoru

sluchu a motoriky, čímž se mění schopnost diferencovat výšky tónů.“³⁸ Velkou měrou může k rozvoji pěveckých činností přispět opět jejich propojení s pohybem (např. ukazování výškových vztahů rukou apod.).

„Výzkumy ukazují, že zatímco rytmus bývá zachycen věrně, asi jen 5 % čtyřletých a pětiletých dětí zazpívá píseň intonačně přesně, asi 60 % se přibližuje více či méně k jejímu melodickému obrysu, zbytek dětí reprodukuje tzv. monotonii (= název pro vokální produkci nerespektující výškový pohyb melodie a pohybující se na jednom až dvou tónech).“³⁹ Přesná reprodukce hraných či učitelem zpívaných tónů je tedy pro mnoho dětí ještě obtížná. Trpělivým a metodicky promyšleným postupem však lze tyto problémy odstranit.

Tónový rozsah dítěte předškolního věku se postupně rozšiřuje, a to až na celou stupnicovou řadu. K čistému zpěvu je však většinou ještě potřeba sluchové opory nástroje či zpěvu učitele.

2.3 Hudební představivost a paměť

„Hudební představivost je schopnost zpracovávat a dále využívat získané hudební vjemy, přetvářet nabyté hudební zážitky a promítat hudbu jako celistvou strukturu do vlastního vědomí.“⁴⁰ Pro hudební představivost je nezbytné prožití rozmanitých hudebních činností, zásoba hudebních zkušeností a rozvinutá hudební paměť. „Hudební představy se nevytvářejí naráz a v definitivní podobě, nýbrž se formují pod vlivem

---

³⁸ VANĚČKOVÁ, Šárka. *Hledání a rozvoj hudebního talentu v mateřské škole*. Brno, 2014. s. 14, Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

³⁹ SEDLÁK, František. *Hudební vývoj dítěte: analytická studie*. 1. vyd. Praha: Supraphon, 1974, s. 13, Comenium musicum (Supraphon).

⁴⁰ SEČKÁ, Jana. *Problematika výběru dětí do ZUŠ a do ZŠ s RVHV*. Praha, 2008. s. 1, Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

opakovaných vjemů a zkušeností v průběhu všech druhů hudebních činností.“⁴¹

Hudební představy jsou nezbytným základem všech hudebních činností, proto je důležité hudební představivost systematicky rozvíjet pomocí rozmanitých hudebních činností. Dítě v předškolním věku již podle svých možností umí operovat s tří až pětitónovým prostorem, se kterým se seznámilo pomocí mnoha dětských říkadel a jednoduchých písní. Je schopné zapamatovat si a následně poznat velké množství jednoduchých melodií a podle úrovně vývoje svých pěveckých dovedností je reprodukovat. Po učiteli pak dokáže zopakovat jednoduchý krátký melodický či rytmický úryvek, poznat výraznou změnu v melodii písně, někdy i opakování dílu osvojené písně. Dítě je schopné vybavit si i náladu písně či říkanky, pokud ho zaujala. Hudební paměť je výrazně ovlivněna stupněm zaujetí dítěte. Vnímání, zapamatování i znovuvybavení hudebních útvarů kvalitativně i kvantitativně roste, pokud jsou pro dítě zajímavé. Pro větší úspěšnost nácviku je vhodné zapojit více souvisejících aktivit – rozhovor o obsahu písně a její stavbě, pohyb (tanec, naznačování průběhu melodie rukou, ...), výtvarná činnost spjatá s tématem apod.

V písních, které má dítě dobře osvojeny, je pak schopné najít chybný tón, který učitel záměrně zahraje. Musí však být opět velmi výrazný (nejlépe tón od melodie písně vzdálený). Větší problém nastane, pokud je chybný tón vzdálený od původního pouze o půltón či celý tón. Takový úkol je již pro většinu dětí v tomto věku náročný.

V případě určování počtu slyšených tónů hraných současně je jen minimum dětí schopné poznat, že slyší více než dva tóny.

---

⁴¹ SEDLÁK, František a Hana VÁŇOVÁ. *Hudební psychologie pro učitele*. Vyd. 2., přeprac. a rozš., V nakl. Karolinum 1. Praha: Karolinum, 2013, s. 174, ISBN 978-80-246-2060-2.

2.4 Tonální cítění a harmonické cítění

V předškolním věku dochází pozvolna i k rozvoji tonálního a harmonického cítění. Čím podnětější je hudební prostředí dítěte, tím dříve dochází k jejich upevnění. Pomocí dětských říkadel, písní a hry na jednoduché hudební nástroje se seznamuje převážně s durovou tonalitou, jak ale dokazují mnohé výzkumy „Již ke konci předškolního věku je možno u dětí souběžně s durovým tonálním cítěním položit základy prožitku mollové tonality za předpokladu, že dítě bude zpívat písně a poslouchat hudbu současně také v mollových tóninách.“⁴² Žák v předškolním věku může mít problém poznat melodii ukončenou a neukončenou. Poznat durový a mollový charakter slyšených akordů či písní již však většina dětí zvládne.

Harmonické cítění se u dětí rozvíjí postupně a často až po rozvinutí cítění tonálního. V tomto věku dokážou děti rozeznat souzvuky konsonantní a disonantní, práce s akordy či vícehlasou hudbou jsou však v tomto věku již neobvyklé. „U některých nadaných dětí se objeví značně rozvinutý harmonický sluch již v předškolním věku. Rozeznávají nejostřejší disonance, určí počet tónu v některých vícezvucích, odliší jednohlasou melodii od vícehlasé nebo rozliší harmonickou změnu v akordu.“⁴³

2.5 Hudebně intelektové schopnosti

Hudebně intelektové schopnosti, zahrnující podle F. Sedláka hudební fantazii, citovou vnímavost, tvůrčí potenci a hudební myšlení,

---

⁴² SEDLÁK, František a Hana VÁŇOVÁ. *Hudební psychologie pro učitele*. Vyd. 2., přeprac. a rozš., V nakl. Karolinum 1. Praha: Karolinum, 2013, s. 364, ISBN 978-80-246-2060-2.

⁴³ BERÁNKOVÁ, Petra. *Tonální a harmonické cítění jako základ tvořivého projevu v hudební výchově*. Praha, 2008. s. 35, Disertační práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta.

jsou schopnosti, které vyžadují rozsáhlejší hudební zkušenosti. Hudební fantazie úzce souvisí s hudební představivostí a pamětí. Na jejich základě pak dítě uplatňuje získané zkušenosti při vlastní tvořivé činnosti. Dítě v předškolním věku je přirozeně zvědavé a pokud není stydlivé, rádo se hudebně projevuje a experimentuje. Při tom často vzniká bezpočet neobyčejných útvarů, které vychází ze známých a osvojených modelů, říkadla a písní. Jelikož dítě tyto nápady ještě není schopné udržet v paměti delší dobu, vznikají zkoušením neustále nové a nové motivy.

Dítě předškolního věku po krátké přípravě obvykle zvládne zrytmizovat a zmelodizovat říkadlo někdy dokonce i krátkou píseň, doprovodí je hrou na tělo či Orffovy nástroje a samo vymyslí a předvede jednoduchou taneční či pohybovou choreografii.

Dětská fantazie a tvořivost v tomto věku nemají hranic a v podnětném prostředí a při správném vedení mohou být výborným základem pro hudební myšlení a úspěšnou budoucí hudební činnost.

3 Specifičnost pojetí klavírní výuky dětí předškolního věku

Jakýkoliv vyučovací proces je vždy ovlivněn čtyřmi základními faktory: osobností žáka, osobností pedagoga, jeho zvolenými vyučovacími metodami a materiály a podporou okolí a rodiny. Nadřazeným pojmem je pak samozřejmě osobnost žáka, kterému je vše ostatní podřízeno.

3.1 Osobnost žáka

Každý žák je jedinečná osobnost. Na světě neexistují dvě stejné osobnosti. Každý žák prošel jinou cestou, měl jiný začátek, jiný průběh a pravděpodobně bude mít i její jiný konec. Naším úkolem je, aby všichni během své cesty nasbírali určité znalosti, získali určité dovednosti ale především kladný vztah k hudbě. Učitelovým cílem není pouze naučit žáka technice klavírní hry. Učitel pomáhá dítěti hudbu pochopit a tím ji lépe slyšet, pomáhá nebát se hudbu prožít a mít ji rád. Žák je naším klientem. Byl nám svěřen rodiči, kteří v nás vložili svou důvěru.

O svém žákovi by samozřejmě měl učitel vědět co nejvíce. Některé informace je dobré získat ještě před zahájením výuky, aby pedagog věděl, jaký postup bude pro dané dítě nejvhodnější. Většinu informací (zejména pak povahové rysy žákovy osobnosti) však učitel získává až během výuky, během rozhovorů s dítětem a během překonávání náročnějších problémů.

Velkou roli při výuce hraje to, jestli je žák extrovertní či introvertní typ. To lze již v předškolním věku velice dobře poznat. Každý z nich bude totiž vyžadovat jiný typ výuky. „Extravertní žáci sdílejí své myšlenky tím, že zpracovávají informace nahlas, mluví o tom, nad čím přemýšlejí. Proto často říkají věci, které nejsou jejich

konečnými názory.“⁴⁴ Oproti tomu: „U introvertních žáků zase budeme čelit opačným potížím – postup jejich úvah nemůžeme sledovat, protože podněty zpracovávají uvnitř sebe a potřebují k tomu čas. Musíme si proto dávat pozor, abychom je nezaplavili příliš rychlým sledem otázek. Pokládáme jim spíše otevřené otázky, které neumožňují krátkou odpověď, a zároveň je nepřerušujeme doplňujícími otázkami.“⁴⁵ Extrovertní žák také nedokáže delší dobu sedět a poslouchat naše instrukce, proto je nutné čas na vysvětlování zkrátit na minimum, rozčlenit na více částí, prokládat různými dílčími úkoly apod. Tito žáci působí aktivněji a bystřeji než žáci introvertní, „hned reagují, nahlas projevují svůj zájem, dávají najevo, že látku vstřebávají, nebojí se zeptat na nejasnosti“⁴⁶. To ale nemusí znamenat, že žák introvertní je pasivní a pomalejší či nešikovnější. Svě odpovědi si takový žák totiž nechává spíše pro sebe, pečlivě je promýšlí, nevyhledává příležitosti k předvádění svého výkonu, často bývá z takových situací dokonce nešťastný, ačkoliv látku (skladbu) výborně umí.

Významným ukazatelem výuky může být i to, jestli má žák rysy sangvinika, flegmatika, cholera či melancholika. Tak, jako dospělý člověk většinou bývá kombinací dvou těchto typů, tak i dítě v sobě může skrývat jejich různá spojení.

V předškolním věku se často stává, že je dítě bezdůvodně úzkostné, s čímž je nutné při výuce počítat. Často se rozbere, někdy jen tak, někdy z pro nás nesmyslného důvodu. Učitel musí v takovém případě být velmi citlivý posluchač a zároveň psycholog, aby mohl tyto situace

---

⁴⁴ MIKOVÁ, Šárka. Typologie osobnosti u dětí: Řízení třídy a učení žáků s ohledem na diferenciaci podle dimenzí osobnosti. *Metodický portál: Články* [online]. 19. 09. 2012, [cit. 2015-06-14]. Dostupný z WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/s/16429/TYPOLOGIE-OSOBNOSTI-U-DETI-RIZENI-TRIDY-A-UCENI-ZAKU-S-OHLEDEM-NA-DIFERENCIACI-PODLE-DIMENZI-OSOBNOSTI.html>>. ISSN 1802-4785.

⁴⁵ tamtéž.

⁴⁶ tamtéž

vyřešit a jejich četnost postupně odbourávat (to většinou přijde s věkem samo). Někdy může úzkost souviset s nepřítomností rodičů a to většinou v případech, kdy dítě nastoupí do mateřské školy až v pěti letech do předškolního oddělení a není tedy zvyklé být delší dobu bez matky. V takovém případě je řešení jednoduché – přítomnost rodiče na výuce. Ta bývá zpočátku dokonce velmi výhodná i z důvodu kvalitnější domácí přípravy.

V neposlední řadě je nutné zmínit specifické poruchy učení a chování, které se někdy projevují již v předškolním věku. Žák s takovou indispozicí bude od učitele vyžadovat naprosto speciální přístup. Nejen, že by měl učitel mít z tohoto hlediska každou činnost maximálně promyšlenou, ale měl by se v této oblasti navíc dále vzdělávat, absolvovat různé kurzy a školení, číst odbornou literaturu apod. Speciálně by měla být upravena i učebna – méně rušivých elementů, které by dítě rozptylovaly od práce atd.

3.2 Vyučovací hodina, metody výuky

Vyučovací hodina trvá zpravidla 45 minut. Udržet pozornost a stejné pracovní tempo po celou hodinu může být pro předškolní dítě náročné. Zde se tedy nabízí dvě možnosti, z nichž má každá své klady i zápory. Učitel může hodinu rozdělit na dvě „půlhodiny“ (každá po cca 22 minutách) a vyučovat žáka dvakrát týdně nebo může vyučovat 45 minut vcelku s kratičkými přestávkami či zařazením kontrastních a zdánlivě odpočinkových činností.

První případ je velmi výhodný z hlediska častého kontaktu s dítětem, negativum lze pak spatřovat v krátké době určené pro práci. V druhém případě má sice učitel větší prostor pro různorodé hudební aktivity, musí však vhodně střídat činnosti náročné a méně náročné, nezapomenout v případě potřeby zařadit přestávky, pohybové aktivity apod. Jak ale píše ve své Klavírní pedagogice Alena Vlasáková:

„Zkušenost mnoha pedagogů dokazuje, že dítě předškolního věku může vydržet pracovat ve škole i déle než 45 minut, když je vyučování baví.“⁴⁷ Vše tedy závisí na tom, jak dokáže učitel žáka zaujmout a podat i jednotvárné cvičení zajímavě.

Výstavba hodiny by se měla s ohledem na věk dítěte odvíjet od jejího cíle (zároveň i cíle dlouhodobého). Měla by stejně jako u dětí starších obsahovat část kontrolní (kontrola správně provedené domácí práce), nácvik nové látky, eventuálně část opakovací či shrnutí, vše samozřejmě přizpůsobené dítěti předškolního věku jak svým časovým rozsahem, tak použitými metodami. Velmi vhodné je zařadit aktivity pěvecké, pohybové či spojit některé klavírní prvky s prvky výtvarné výchovy. Nejenže pohybové aktivity výuku příjemně ožíví, ale i výborně poslouží k uvolnění, prožití požadovaného pohybu, navození nálady apod. Výtvarné aktivity mohou zase výborně pomoci k navození atmosféry nebo k motivaci k probíranému říkadlu či písni. Zájem dětí lze také vzbudit různými hudebními hračkami a pomůckami (viz kapitola 3. 4 a příloha I – VII).

Součástí každé hodiny by měl být také prostor pro improvizaci, pro pokusy na klaviatuře, kdy žák beze strachu z chyby získává nové sluchové vjemy a hudební podněty. Zpočátku jsou k tomuto účelu vhodné černé klávesy, později se tónový prostor rozšiřuje. Žák při tom nejen poznává různé tónové vztahy, ale procvičuje druhy úhozu, dynamiku či agogiku podle charakteru improvizace. Od této činnosti vede pak přímá cesta k transpozicím říkadel a písní.

Metody výuky dětí předškolního věku bychom mohli charakterizovat dvěma slovy – prožitek a hra (o klavírních hrách více v kapitole 3. 4). Jak již bylo mnohokrát řečeno, má-li být výuka úspěšná,

---

⁴⁷ VLASÁKOVÁ, Alena. *Klavírní pedagogika: první kroky na cestě ke klavírnímu umění*. 2. přeprac. vyd. Praha: Nakladatelství AMU, 2003, s. 61, ISBN 80-7331-005-8.

musí dítě zaujmout. Dítě si musí vše vyzkoušet bez obav z chyby. Musí prožít vše na vlastní kůži a to nejlépe formou hry.

Hudební teorie a její vysvětlení by měla být omezena na minimum. Mnohem více než u starších dětí dbáme na to, aby dítě nejprve vše fyzicky i psychicky prožilo, poté hledalo na elementární úrovni souvislosti či vyvozovalo závěry. Logické myšlení však po dítěti nelze požadovat ani jej očekávat. „Dětské myšlení probíhá v konkrétních obrazech. Proto platí zásada poznat, pochopit a teprve pojmenovat.“⁴⁸ Hodina by měla být věnována praktickým činnostem, díky kterým se žák učí potřebnou teorii nevědomě. K pochopení a zapamatování probíraného jevu může pomoci např. vhodné pojmenování dítěti blízkými slovy. „Přiřazování metafor k základním hudebněterminologickým pojmům může být pro dítě vhodnou a nenásilnou cestou k jejich pochopení a osvojení.“⁴⁹

Tuto metodu lze využít např. místo jednotvárného a mnohdy i pro dítě náročného počítání. Hodnoty not podložíme známými a blízkými slovy. Společně můžeme vytleskat či zapsat říkadla, která jsme se již naučili. Vhodnou pomůckou jsou nám k tomu různé obrázky. Dbáme na to, aby dítě od počátku výrazně rozlišovalo tón krátký a dlouhý. K zápisu můžeme využít systém krátkých a dlouhých svislých čar, které uvádí Zdena Janžurová a Milada Borová v prvním dílu své *Nové klavírní školy*⁵⁰ či Zuzana Hančilová a Iva Oplištilová ve svých *Klavírátkách* (viz kapitola 4. 3 - zde pod názvem *Hůlky*).

---

⁴⁸ SLANÁ, Marcela. *Kdo si hraje, ten je zdravý--: rozvíjení hudebnosti, fantazie a tvořivosti žáků v předškolním věku, s cílenou přípravou ke klavírní hře a hře na jiný hudební nástroj*. 2. vyd. Brno: Lynx, 2010, s. 17, ISBN 978-80-86787-80-0.

⁴⁹ TICHÁ, Libuše. *Slyšet a myslet u klavíru : Práce na rozvoji talentu interpreta - klavíristy*. Vyd. 1. Praha : Nakladatelství Akademie múzických umění, 2009. s 44. ISBN 978-80-7331-151-3.

⁵⁰ JANŽUROVÁ, Zdena a Milada BOROVIČKOVÁ. *Nová klavírní škola*. Praha: Panton International, 2001, 152 s.

Protože malé děti nedokážou často tyto čáry samy nakreslit, můžeme jejich velikost pouze naznačovat rukou nebo si vyrobit kartičky, které pak žák skládá podle rytmu slov a říkadel, spojuje s obrázky zvířátek apod. Ty později jednoduše vyměníme za kartičky s notovými hodnotami.

Základem výuky hry na klavír je sluchová metoda. Dítě by mělo tóny nejprve slyšet a poté hrát. Proto velmi záleží na počáteční fázi výuky a správně zvolených postupech. Důležité je také zvykat dítě od začátku na zpětnou sluchovou kontrolu. „Již od prvních pokusů dítě sluchem vnímá a kontroluje, nakolik tón, který vytvořilo, odpovídá jeho představám, jak se mu líbí, jak tón výrazně ovlivní, ponoří-li ruku do kláves prudce nebo naopak měkce a opatrně, s větší či menší tíhou, rychlejším či pomalejším pohybem, s využitím množství nuancí mezi krajními body těchto možností.“⁵¹ Teprve poté je vhodné začínat s nácvikem notového písma. „...seznámení s notami má začínat nikoli na notové osnově a na papíře, ale jen na klaviatuře, abychom dítě naučili se snadno a samostatně orientovat v „notově klávesnicovém labyrintu“.“⁵²

K nácviku čtení notového písma je dnes upřednostňováno použití desetilinkového systému s užitím houslového i basového klíče ihned v počátku hry z not. Žák zvyklý na čtení not v tomto systému nebude mít zřejmě takové potíže se čtením not v basovém klíči, jako žák, který se s basovým klíčem setkal izolovaně a mnohem později.

Dalším významným bodem je pak hra nápodobou. „Hra napodobením učitele, hra na „ozvěnu“ je u dětí první nejpřirozenější

---

⁵¹ TICHÁ, Libuše. *Slyšet a myslet u klavíru : Práce na rozvoji talentu interpreta - klavíristy*. Vyd. 1. Praha : Nakladatelství Akademie múzických umění, 2009. s. 42, ISBN 978-80-7331-151-3.

⁵² JUDOVINA-GAL'PERINA, Tat'jana Borisovna. *U klavíru bez slz, aneb, Jsem pedagog dětí*. 1. vyd. v českém jaz. Brno: LYNX, 2000, s. 61, ISBN 80-902932-0-4.

metodou nástrojové výuky; hra písniček a drobných skladeb podle sluchu je metodou známou a osvědčenou. ⁵³

Jak dokazují mnohé klavírní teoretické práce a školy současnosti, nejvhodnějším úhazem pro začátek výuky je portamento. Kromě toho, že vychází z pro dítě přirozeného pohybu, pomáhá zároveň k prožití pocitu volnosti paže a zápěstí a zabraňuje fixování dlaňových kloubů při hře.

Při výuce mladších žáků je často doporučováno „dočasné rozdělení problémů, s nimiž se začátečník setkává, do samostatně probíraných skupin a jejich postupné spojování podle jeho schopností v jeden celek.“⁵⁴ Jak píše dále A. Vlasáková ve své Klavírní pedagogice, jde o tři související oblasti – rozvoj žakovy hudebnosti, techniku klavírní hry a hru z not. Při tomto postupu není žák nadměrně přetěžován a s touto dílčí problematikou se snáze vyrovnává.

3.3 Osobnost učitele

Osobnost učitele bychom mohli definovat dvěma pojmy – učitel odborník a učitel člověk. Všeobecně bychom mohli říci, že každý učitel kteréhokoliv oboru na kterémkoliv stupni školského systému by měl být kvalifikovaným odborníkem. Odbornost pedagoga však není dána pouze jeho vzděláním, jak by se mohlo zdát. Kvalitní vzdělání v konkrétním oboru, pedagogice a psychologii dnes hraje významnou roli, učitel musí být ale zároveň schopný všechny získané poznatky aplikovat v praxi, ochotný své znalosti neustále rozšiřovat a zejména podrobovat svou

---

⁵³ TICHÁ, Libuše. *Slyšet a myslet u klavíru : Práce na rozvoji talentu interpreta - klavíristy*. Vyd. 1. Praha : Nakladatelství Akademie múzických umění, 2009. s 42. ISBN 978-80-7331-151-3.

⁵⁴ VLASÁKOVÁ, Alena. *Klavírní pedagogika: první kroky na cestě ke klavírnímu umění*. 2. přeprac. vyd. Praha: Nakladatelství AMU, 2003, 172 s. ISBN 80-7331-005-8.

výuku autodiagnostice (a správně na ni reagovat). Aktivní učitel neustále hledá nové a nové cesty, zkoumá nové materiály a metody a neustrne na bodě, kdy opustil vysokou školu či konzervatoř. Aktivní učitel je hráč, muzikant, pedagog, psycholog, manažer a mnoho dalších osob najednou.

Kromě toho by učitel: „...měl umět plánovat, ... Měl by mít dovednosti realizační a řídicí, zaštiťující účinnou pedagogickou komunikaci ve vyučovací hodině. Měl by mít schopnost přispívat k vytváření a rozvíjení příznivého klimatu ve třídě. Měl by mít nezbytnou autoritu..., ovládat diagnostické umění, které mu umožní kontrolovat a hodnotit učební činnosti žáků. ...Měl by mít dovednosti organizační a v současné době i manažerské, aby byl schopen výsledky své práce prezentovat.“⁵⁵ Tyto a mnohé další související požadavky na učitele pravděpodobně při pouhém studiu nezíská. Při výuce dětí předškolního věku jsou navíc více než důležité učitelovy vlastnosti „charakterové, volní, citové, pracovní a vlastnosti temperamentu“⁵⁶. Při výuce předškolních dětí je pak význam těchto vlastností dvojnásobný. „Na tom, kdo bude prvním učitelem, závisí hudební osud dítěte.“⁵⁷

Jak píše Taťána Borisovna Judovina-Galperina: „Pedagogem, navíc dětským, se zdaleka nemůže stát každý. Být velkým mistrem, vynikajícím pianistou – to nestačí. ... Dětský pedagog musí vládnout celým komplexem schopností, musí mnoho vědět a mnoho umět. Avšak to nejdůležitější je bezmezná láska k dětem.“⁵⁸

---

⁵⁵ SLANÁ, Marcela. *Kdo si hraje, ten je zdravý--: rozvíjení hudebnosti, fantazie a tvořivosti žáků v předškolním věku, s cílenou přípravou ke klavírní hře a hře na jiný hudební nástroj*. 2. vyd. Brno: Lynx, 2010, s. 16, ISBN 978-80-86787-80-0.

⁵⁶ SLANÁ, Marcela. *Kdo si hraje, ten je zdravý--: rozvíjení hudebnosti, fantazie a tvořivosti žáků v předškolním věku, s cílenou přípravou ke klavírní hře a hře na jiný hudební nástroj*. 2. vyd. Brno: Lynx, 2010, s. 17, ISBN 978-80-86787-80-0.

⁵⁷ JUDOVINA-GAL'PERINA, Tat'jana Borisovna. *U klavíru bez slz, aneb, Jsem pedagog dětí*. 1. vyd. v českém jaz. Brno: LYNX, 2000, s. 9, ISBN 80-902932-0-4.

⁵⁸ JUDOVINA-GAL'PERINA, Tat'jana Borisovna. *U klavíru bez slz, aneb, Jsem pedagog dětí*. 1. vyd. v českém jaz. Brno: LYNX, 2000, s. 9, ISBN 80-902932-0-4.

Nejdůležitější vlastností při výuce nejmenších klavíristů je zřejmě trpělivost a umění vcítit se do pocitů dítěte a správně na ně reagovat. Dítě často přichází do hodiny s osobními problémy, které v tomto věku ještě nedokáže samo vyřešit. Ač mohou učitelé připadat banální, pro dítě jsou v tu chvíli důležitější než práce u klavíru. Jejich vyřešení či alespoň zmírnění může nejen pozitivně ovlivnit psychiku dítěte, jeho soustředěnost a práci v hodině, ale i vztah mezi jím a pedagogem. Důvěra mezi učitelem a žákem je základem pozitivní atmosféry ve výuce.

Ať už učitel chce či nechce, stává se pro děti v předškolním věku jakýmsi vzorem. Děti přejímají jeho chování, slovní obraty, dívky chtějí být „jako paní učitelka“. Nejen proto by měl být učitel dobrým, poctivým a spravedlivým člověkem, který respektuje žáka a jeho individualitu, je důsledný a nebojí se přiznat svou chybu.

Součástí učitelovy osobnosti je bezesporu schopnost improvizace, flexibilita a kreativita. Výuka předškolních dětí vyžaduje zvýšenou míru těchto vlastností. Učitel musí umět každý konkrétní úkol vysvětlit a procvičit mnoha způsoby, přizpůsobit ho kterémukoliv žákovi podle jeho schopností a dovedností, udělat z každého cvičení hru a zábavu.

Předškolní věk vyžaduje specifickou komunikaci s žákem. Nedostatky musí učitel komentovat velmi citlivě: „Když pedagog vysloví bez obalu svůj názor na žákovy schopnosti, nebo negativně ohodnotí jeho vrozené vlohy, může to vést k psychickému zhroucení dítěte. Dítě nejen ztratí sebedůvěru, ztratí víru ve svoje síly, často přitom úplně odmítne pracovat, nechce ani hrát, ani poslouchat hudbu, zejména klasickou, která se bude dlouhou dobu, nebo dokonce po celý život asociovat s těžkými duševními zážitky.“⁵⁹ V pravý čas musí učitel umět dítě povzbudit a pochválit a to i v případě, že nedokázalo požadovaný úkol dokonale splnit.

---

⁵⁹ JUDOVINA-GAL'PERINA, Tat'jana Borisovna. *U klavíru bez slz, aneb, Jsem pedagog dětí*. 1. vyd. v českém jaz. Brno: LYNX, 2000, s. 10, ISBN 80-902932-0-4.

Neméně důležitá je slovní zásoba učitele, způsob zabarvení hlasu a nonverbální komunikace. Aby učitel takto malé dítě zaujal, stává se často hercem – svůj verbální projev doplňuje výraznou gestikou a mimikou, zveličuje prožívané emoce, modifikuje svůj hlas apod. Umí ze sebe udělat kteroukoliv osobu či zvíře z hrané písničky.

V neposlední řadě by měl být učitel žákovi v tomto věku kamarádem, ke kterému se žák těší a nebojí se mu svěřit se svými starostmi a problémy.

3.4 Pomůcky a hudební hry

Hry jsou základní činností dítěte předškolního věku. Pomocí hry se dítě učí mnohá různým dovednostem a prožívá různé role. „Různé druhy her kladou požadavky na různé psychické procesy, stavy a vlastnosti...“⁶⁰ Podle pedagožky Marcely Slané jde především o vnímání a senzorickou koordinaci, paměť, fantazii, myšlení, soustředění, vytrvalost a sebeovládání, schopnost spolupráce, dodržování pravidel ad.

Řadu hudebních her, které rozvíjí různou měrou hudební schopnosti, provozuje dítě v mateřské škole či přípravné hudební výchově. V hodinách hry na klavír by však hudební hry (ať už hudebně-všeobecné či hry s klavírem) také neměly chybět. Každá z činností, kterou žák v hodině vykoná, musí být podána zajímavým a hravým způsobem.

Námět k mnoha zajímavým a pro hru na klavír přínosným hrám můžeme nalézt v Klavírní školičce Zdeny Janžurové a Milady Borové (viz kapitola 4. 1). Jde např. o známou Hru na zvířátka, kterou zná většinou každé dítě již z přijímacího řízení na základní uměleckou školu.

---

⁶⁰ SLANÁ, Marcela. *Kdo si hraje, ten je zdravý--: rozvíjení hudebnosti, fantazie a tvořivosti žáků v předškolním věku, s cílenou přípravou ke klavírní hře a hře na jiný hudební nástroj*. 2. vyd. Brno: Lynx, 2010, s. 21, ISBN 978-80-86787-80-0.

Učitel hraje různě vysoké tóny a dítě se zavřenýma očima určuje, zda bručí medvěd, štěká pejsek či zpívá ptáček. Při obrácení rolí (dítě hraje, učitel určuje) musí dítě samo tóny vybírat a učitele kontrolovat, což ho většinou baví ještě mnohem více. Cvičení začínáme velkým tónovým rozpětím (medvěd, ptáček) a postupně se propracováváme k méně vzdáleným tónům (pejsek, kočička, maminka apod.). To již vyžaduje rozvinutější sluchové schopnosti a je někdy možné použít až u starších dětí. Hru na zvířátka využíváme později i při nácvičku různých druhů úhozu – zejména staccata (Hra na slepičku, Hra na vrabčáka). Hra na houpačku nám zase pomůže při nácvičku odtahu.

K prožití pocitu volnosti a zároveň k upevňování rytmického cítění je vhodná např. Hra na zvony. Dítě hraje na jednom tónu druhým nebo třetím prstem v přirozené poloze rukou (pravá v dvoučárkované, levá v malé oktávě) a přitom pravidelně zpívá pomocná slova „Zvony zvoní, bim, bam“. Žák se zde nejen učí pomalý, vláčný úhoz celou paží, ale zároveň také přenáší hrané tóny do své zpěvní polohy.

Obrázek I- Hra na zvony

Po Hře na zvony jsou důležitou pomůckou Ozvěny, zpočátku pouze rytmické. Ty slouží především k rozvíjení rytmické představivosti. Zároveň zde procvičíme hru portamento na jednom tónu. Dítě se pomocí dvou-, tří a čtyřslabičných slov seznamuje s lichým a sudým metrem.

Rytmus slov je vhodné před hraním nejprve vytleskat, čímž si dítě zároveň automaticky uvolní ruce. Střídáním prstů, rukou a využíváním různé dynamiky vzniká sluchově „bohatý tónový zážitek“⁶¹. Slova později rozšíříme na věty, přísloví, říkadla a pořekadla. K rozvíjení melodické představivosti slouží melodické ozvěny, které hrajeme nejdříve na malé tercii $g_1 - e_1$, co nejdříve je však transponujeme, nevyhýbáme se ani černým klávesám. Dítě stále hraje jen nápodobou učitele. Zde autorky poprvé uvádějí požadavek „prožití obsahu daného textu“⁶². U melodických ozvěn dbáme více než dříve na výrazné rozlišení dynamiky.

Velmi zajímavá je i Hra na otázky a odpovědi. Staví na probraných rytmických ozvěnách a je založena na rytmizovaných otázkách učitele, na které dítě stejným způsobem odpovídá a přirozeně tak vytváří vlastní závěti „skladbičky“. „Tato hra je jakýsi základ samostatné činnosti a měla by posilovat dětskou fantazii.“⁶³ Rozvíjí tvořivost, sluchovou představivost, paměť a elementární smysl pro formu.

Pro hudební vývoj dítěte je velmi důležitá Hra na dirigenta. Žák se zde nejen seznámí s dvoudobým a třídobým taktovacím schématem, ale zároveň si při dirigování výborně uvolní paže a zádové svaly a procítí rozdíl mezi těžkou a lehkou dobou. S dirigováním souvisí i pohybové hry. Podle hudby hrané učitelem může žák pochodovat (rázně – jako vojáci, uvolněně – jako hadrové panenky), pohybem lze znázornit i dynamické či agogické změny.

Všechny hry a cvičení je samozřejmě nutné žákovi přetvářet podle úrovně jeho schopností a dovedností. Schopnější dítě může např. hrát

---

⁶¹ JANŽUROVÁ, Zdena; BOROVIÁ, Milada. *Klavírní školička pro děti 4 -7 leté*. Praha : Schott Music Panton, 2007. s 16. ISMN M-2050-0648-8.

⁶² JANŽUROVÁ, Zdena; BOROVIÁ, Milada. *Klavírní školička pro děti 4 -7 leté*. Praha : Schott Music Panton, 2007. s 22. ISMN M-2050-0648-8.

⁶³ JANŽUROVÁ, Zdena; BOROVIÁ, Milada. *Klavírní školička pro děti 4 -7 leté*. Praha : Schott Music Panton, 2007. s 20. ISMN M-2050-0648-8.

jednou rukou otázku a druhou odpověď atd. Ke všem hrám se v průběhu výuky v různých obměnách a se zvyšující se náročností vracíme.

Přínosná je i hra, při níž s žákem napodobujeme zvuky kolem sebe – např. hra Jak zpívají ptáčci. Dítě se zde setká např. s triolami či tečkovaným rytmem. Teorii žákovi samozřejmě nevysvětlujeme, vše se učí tak jako dříve – nápodobou.

Každé říkadlo, které s žákem hrajeme, může učitel zharmonizovat, čímž vzniká zajímavá a bohatá skladba. Postupným prodlužováním říkadel rozvíjíme žakovu paměť a schopnost koncentrace, při rozdělení do obou rukou a jejich pravidelném střídání a navazování pak manuální schopnosti dítěte, zručnost a pohotovost.

Hra na procházku - hra legato zpočátku dvěma, později třemi prsty s textem: „Maminka a já, tatínek a já, ...“. Podle toho, s kým dítě chodí na procházku, volíme i dynamiku a barvu tónu (kočička – dědeček apod.). Cvičení lze hrát podle schopností žáka zvlášť či dohromady v protipohybu, obměňovat dynamiku i úhozy. Při hře neustále kontrolujeme dynamickou a rytmickou vyrovnanost, volnost paže a kvalitu tónů.

Pro lepší názornost je vhodné použít různé hudební i nehudební pomůcky. Mnohé lze běžně zakoupit např. v papírnictví či hračkářství, některé lze najít v pracovních sešitech Zuzany Hančilové a Ivy Oplištilové Klavihrátky, v zahraničních materiálech⁶⁴ (viz příloha I) či v různých metodických centrech, některé si kreativní učitel může vyrobit sám (viz příloha V). V dnešní době lze také úspěšně využít počítač či internet a to buď jako inspiraci pro výrobu nejrůznějších pomůcek či k využití počítačových softwarů přímo ve výuce. U nejmenších dětí lze pracovat např. s programy Foriero (hledání kláves, určování výšky a délky not – příloha VI, VII), u starších pak můžeme využít notační

---

⁶⁴ BASTIEN, by Jane Smisor. *Note designs: a coloring note speller*. San Diego, Calif: Kjos West, 1989. ISBN 084979384x.

program (Sibelius), program Score Master, Rhythmus Trainer apod. Samozřejmě je dnes již přehrávač sloužící k přehrávání hudebních ukázek.

Z pomůcek, které si může učitel vyrobit sám, je velmi výhodná velká notová osnova, kam může žák umisťovat kostky či lístečky s názvy not, skládat na ní písničky a říkadla. Již zmiňovaný soubor pracovních sešitů Klavíhrátky obsahuje několik sad kartiček s klávesami, notovou osnovou, názvy oktáv a dalšími (příloha II, III, IV). Dětem cizinců, které ještě nerozumí dobře česky, dětem s různými poruchami učení či chování, ale i jiným žáků často pomáhají barevné samolepky na klávesy. Pokud si bude žák noty stejnými barvami vybarvovat, dokáže pak lehce spojit klávesu i s její notovou značkou. Pomůcky lze ale úspěšně využít i k uvolnění hracího aparátu či prožití požadovaného pohybu „na sucho“ bez hraní. K tomu mohou být vhodné např. různé velikosti molitanových míčků apod.

3.5 Úloha rodičů

Výuka dítěte předškolního věku klade velké nároky nejen na učitele a dítě samotné, ale také na rodiče jako naše spolupracovníky při hudebním vzdělávání jejich potomka. Bez jejich pomoci se dítě v počátcích vyučování neobejde. Rodič je nejen pomocníkem při domácím cvičení, ale i tím, kdo se jako doprovod zúčastňuje výuky. Rodič je tím, kdo toho o svém dítěti ví zpravidla nejvíc, proto je důležité, aby před začátkem výuky učitele informoval o základních povahových rysech žákovy osobnosti. Pohled rodiče bývá ovšem emocionálně zkreslený, proto by si měl učitel o žákovi vždy udělat i vlastní objektivní úsudek.

Přítomnost alespoň jednoho rodiče při výuce bývá všeobecně doporučována, některým dětem však může spíše uškodit. Před rodiči se nemohou uvolnit, odmítají zpívat, neodpovídají, stydí se a necítí se

příjemně. I na takovéto žáky je potřeba brát zejména zpočátku, kdy si učitel dítě teprve získává, ohled. Postupně je ale nutné stud odbourávat. Vždyť při domácím cvičení, kdy učitel nemůže být přítomen, je rodič jediným žakovým rádcem a pomocníkem. K tomu může výborně posloužit krátké „vystoupení“ žáka pro rodiče na konci každé hodiny ve stylu: „Ukážeme mamince, co jsme dnes společně dělali a co jsme se naučili?“

Učitel by měl rodiči hned na začátku vysvětlit, co od něj během výuky i během cvičení doma očekává a zejména ho ubezpečit, že ke správnému domácímu nácviku není nutné, aby rodič sám byl hudebně vzdělaný. Často se totiž stává, že se rodiče od pomoci svým dětem právě z tohoto důvodu distancují. Přitom při dobře formulovaných pokynech učitele z hodiny není třeba mít z ničeho obavy. Ba naopak – společné objevování světa hudby může vztah mezi rodičem a dítětem jen posílit. Rodič musí samozřejmě dítě vhodně motivovat, což je zřejmě jeho největší úkol.

Rodič musí dále vědět, že na společné domácí cvičení je nutné si udělat více času, nespěchat, vytvořit příjemnou atmosféru a dítě do ničeho nenutit násilím ani výhrůžkami typu „Dokud nebudeš půl hodiny hrát, nepůjdeš ven.“. Domácí plnění úkolů zadaných učitelem by mělo probíhat podobně, jako samotná výuka tzn. Nejprve vzbudit žákův zájem, motivovat ho, aby on sám chtěl úkol splnit, úkoly plnit v krátkých časových intervalech, které jsou prokládány rozhovory k tématu, pohybem atd. Nácvik musí být krátký, soustředěný a hlavně častý a pravidelný, aby dítě pochopilo důležitost pravidelné domácí přípravy.

Pro dítě je tato společná činnost důležitá i z hlediska zájmu rodičů, který v tu chvíli patří jen jemu. V dnešní době bývá čas strávený s rodiči pro některé děti velmi vzácný. Rodiče jsou často pracovně vytíženi a dítě je během týdne v péči babiček či různých volnočasových zařízení. Často tak roli rodičů přebírají právě prarodiče. Pro dítě je však nesmírně

důležité, aby se rodiče o jeho zážitky a výsledky z hodin zajímali, navštěvovali jeho veřejná vystoupení a měli kladný vztah k jeho učiteli.

Učitel v podstatě v některých případech „vyučuje“ či „vychovává“ i samotné rodiče. Komunikace s nimi by měla být samozřejmou součástí jeho práce.

4 Analýza vybraných výukových materiálů vhodných pro výuku hry na klavír dětí předškolního věku

Specifickému vnímání a myšlení dětí předškolního věku je samozřejmě nutné přizpůsobit i výběr výukových materiálů. Ty by měly žáka především zaujmout (hudebně i vizuálně) a být mu dobrým pomocníkem při domácí přípravě, kde mu nejsou k dispozici učitelovy rady a vysvětlení. Škola by měla poskytovat dostatečný prostor žákovi i učiteli a zároveň vést žáka krůček po krůčku ke zvolenému hudebnímu a klavírnímu cíli. Měla by motivovat a rozvíjet žáka po všech hudebních i lidských stránkách. Samozřejmě i ta nejpropracovanější klavírní škola se v ruce nekvalifikovaného pedagoga může stát pouhým albem skladeb.

Následující stránky přináší analýzu vybraných výukových materiálů, které je možné považovat za jedny z nejpoužívanějších škol a pracovních sešitů při výuce na českých základních uměleckých školách.

4.1 Klavírní školička

Ačkoliv vznikla Klavírní školička autorem Zdeny Janžurové a Milady Borové již v 70. letech, dodnes náleží k nejhojněji užívaným výukovým materiálům. Podle mého názoru jde o nejpropracovanější a nejrozsáhlejší učebnici hry na klavír pro děti pěti- až sedmileté na českém trhu. Ilustrátorem Školičky je Josef Paleček, autorem skladeb a úprav lidových písní je Luboš Sluka. Výtvarná stránka uvedené skladby a písně vhodně doplňuje a přibližuje je mladším žákům.

Základním stavebním kamenem Školičky je hra podle sluchu. Tato koncepce je uznávána předními klavírními pedagogy jako nejpřímější cesta k rozvoji hudebního citění, sluchové a rytmické představivosti a tvořivosti. Jak píšou samy autorky, škola se snaží: „...v hravé činnosti

probudit jejich (dětské – pozn. autorky diplomové práce) hudební citění, navodit sluchovou a rytmickou představivost, rozvíjet hudební paměť i tvořivost, vše v jednotě se zvládnutím základních prvků klavírní hry.⁶⁵ „Z hlediska koncepce technického řešení jde pak v Česku o první a dosud nejkomplexněji pojatou klavírní školu, respektující poznatky moderní klavírní pedagogiky.“⁶⁶

Škola je rozdělena na dvě části – levá strana učebnice je určena učitelům, obsahuje notový zápis písní, metodické poznámky k nácvičce různých prvků klavírní hry a náměty pro další aktivity vedoucí k hudebnímu i klavírnímu rozvoji žáka. Pravá část školy je určena žákovi, který zde najde mnoho inspirujících obrázků a zápis skladeb a písní, který svou velikostí odpovídá vizuálním možnostem dítěte předškolního věku. V úvodu Klavírní školy se autorky obrací na rodiče žáků a v Listu pro rodiče uvádí několik zásad sloužících k orientaci v nácvičce jednotlivých prvků. Mnoho dalších podnětů pro výuku v duchu Klavírní školičky najde učitel v knize Milady Borové *Od peřinky ke Školičce a ještě trochu dále ...*⁶⁷, která je jakýmsi jejím doplněním.

4.1.1 Hudební a pohybové hry

Typickým znakem výuky předškolních dětí je hra. Klavírní školička obsahuje bezpočet hudebně všeobecných a klavírních her, které dítěti pomohou zvládnout základní prvky hry na klavír zábavnou formou (viz kapitola 3. 4). Hra podle sluchu a nápodobou učitele je v tomto případě základní a nenahraditelnou metodou výuky.

---

⁶⁵ JANŽUROVÁ, Zdena; BOROVIČKOVÁ, Milada. *Klavírní školička pro děti 4 -7 leté*. Praha : Schott Music Panton, 2007. s. 6, ISMN M-2050-0648-8.

⁶⁶ TICHÁ, Libuše. *Slyšet a myslet u klavíru: práce na rozvoji talentu interpreta-klavíristy*. 1. vyd. Praha: Akademie múzických umění, 2009, s. 84, ISBN 978-80-7331-151-3.

⁶⁷ BOROVIČKOVÁ, Milada. *Od peřinky ke Školičce a ještě trochu dále*. Praha: Panton International, 2004, 88 s.

Školička uvádí např. výše zmiňovanou Hru na zvířátka sloužící k orientaci v prostoru klávesnice, dále Hru na otázky a odpovědi, Hru na ozvěny, Hru na zvony a jiné. Setkáme se zde dokonce i se zhudebněnou pohádkou (příloha VIII).

4.1.2 Rytmizace a melodizace říkadel

Díky výše zmíněným hudebním hrám může žák postoupit k rytimizaci a melodizaci jednoduchých říkadel. Začínáme rytimizací jednoho slova pomocí hry na tělo, plynule se pak dostaneme až k práci u klavíru s delšími říkadly. Po zvládnutí rytmické stránky pak pokračujeme k melodizaci těchto textů. Opět začínáme od nejkratších slovních spojení, zpočátku na dvou či třech tónech. Říkadla hrajeme úhozem portamento a jak autorky školy zdůrazňují, nezapomeneme na prožití jejich obsahu. Od počátku zvykáme dítě na přítomnost dynamiky, agogiky a nezbytnost sluchové kontroly. Podle úrovně schopností a dovedností žáka lze při hře střídát prsty, ruce, oktávy apod.

Pro melodizaci říkadel využíváme zpočátku interval malé tercie, avšak tónový prostor co nejdříve rozšiřujeme o další tóny. Tercii vyplníme prostředním tónem či přidáme vrchní sekundu (model „Zlatá brána“). Postupně se propracujeme až k šestitónovému modelu.

4.1.3 Principy čtení not

Klavírní školička nevyužívá od počátku hru v houslovém a basovém klíči zároveň, což přináší žákovi oproti jiným školám značnou nevýhodu. Žák je seznámen s notami $c^1 - a^2$, přičemž prvním tónem, který se naučí je e^1 . Basový klíč je zařazen až na straně 153. Prvním tónem v basovém klíči, se kterým se dítě setká je G velké. „Velká oktáva

je vhodná proto, aby dítě mohlo jasně rozlišit výšky tónů v této oktávě od tónů, které hrálo v houslovém klíči.⁶⁸

Zápis not je pro žáka velmi dobře čitelný, neboť notová osnova je velká několik centimetrů. K nácvičku čtení not jsou zpočátku využívána říkadla, hraná do daného tónu a s textem začínajícím stejným písmenem jako název probírané noty. Každý nový tón si žák vždy vyhledá po celé klaviatuře, čímž dochází zároveň k upevňování orientace v jejím prostoru. Autorky zdůrazňují postup od slyšeného tónu k jeho vizuální značce a ne naopak.

Oproti jiným klavírním materiálům jsou ve Školičce poměrně pozdě uvedeny také černé klávesy. To může vést u žáka k obavám z křížků a bé a následnému vyhýbání se skladbám s posuvkami.

Délka not je znázorněna pomocí textu, kterým jsou hodnoty podloženy. Zpočátku Školička uvádí notu celou, půlovou a čtvrt'ovou, nota osminová je žákovi představena až v druhé polovině školy.

4.1.4 Klavírní technika, jednotlivé druhy úhozů

„Výchozím základním prvkem klavírní hry je bezesporu hra jediného tónu; je tedy přirozeným a logickým řešením začínat klavírní vyučování právě hrou jednotlivých tónů.“⁶⁹ Jak již bylo zmíněno výše, prvním úhozem, se kterým se žák v této škole seznámí, je portamento. To je zde užíváno poměrně dlouho, dítě má tedy dostatek času na osvojení jeho správného provedení. „Hra postupuje od velkých pohybů, které jsou

---

⁶⁸ JANŽUROVÁ, Zdena a Milada BOROVIČKOVÁ. *Klavírní školička pro děti 4-7 leté: pedagogická publikace s metodickým návodem pro výuku předškolních a raně školních dětí na LŠU (ZUŠ) se zaměřením i ke čtyřruční hře a ke hře z listu*. 4. vyd. Praha: Panton, 1992, s. 152.

⁶⁹ TICHÁ, Libuše. *Slyšet a myslet u klavíru : Práce na rozvoji talentu interpreta - klavíristy*. Vyd. 1. Praha : Nakladatelství Akademie múzických umění, 2009. s 81. ISBN 978-80-7331-151-3.

pro vyvíjející se dětskou motoriku nejpřirozenější, postupně k menším a komplikovanějším pohybům.“⁷⁰

Po zvládnutí portamenta přistupujeme ke hře staccato: „V podstatě nejde o nový druh pohybu ruky, pouze zkrátíme dotek s klávesou.“⁷¹ vysvětlují autorky. Staccato umožňuje dítěti používat rychlejší tempo a živější charakter hry.

Nácvik legata začíná spojováním dvou tónů při hře „Kdo půjde na procházku?“. Dbáme na to, aby dítě hrálo vždy vahou paže zavěšenou do dna kláves. Počet tónů samozřejmě postupně rozšiřujeme, avšak neustále kontrolujeme správnost přenášení váhy z prstu na prst. I při těchto cvičeních uplatňujeme dynamiku, agogiku, střídáme oktávy podle toho, jestli s námi na procházku jde maminka, tatínek apod. „Při těchto cvičeních dbáme stále na hudební projev, vedeme dítě k tomu, aby při říkání textu i při hře cítilo přízvučné doby, aby lehké doby hrálo slabě a při přenášení ruky do jiných oktáv končilo hudební frázi nadzvednutím ruky v zápěstí nad klávesu.“⁷² Při nácviku legata v pětiprstové poloze je doporučeno zvolit u některých dětí polohu e-fis-gis-ais-h (levá f-ges-as-b-c)⁷³ místo c-d-e-f-g.

Elementární prstová cvičení, která zde mají svou uměleckou hodnotu, jsou vždy podložena textem a mají být hrána s výrazem přednesových skladeb. Ve větší míře se jedná zejména o cvičení sloužící k nácviku a upevnění úhozu legato, dále procvičení úhozu palcem a malíčkem.

---

⁷⁰ TICHÁ, Libuše. *Slyšet a myslet u klavíru : Práce na rozvoji talentu interpreta - klavíristy*. Vyd. 1. Praha : Nakladatelství Akademie múzických umění, 2009. s 83. ISBN 978-80-7331-151-3.

⁷¹ JANŽUROVÁ, Zdena; BOROVIČKOVÁ, Milada. *Klavírní školička pro děti 4 -7 leté*. Praha : Schott Music Panton, 2007. s 44. ISMN M-2050-0648-8.

⁷² JANŽUROVÁ, Zdena; BOROVIČKOVÁ, Milada. *Klavírní školička pro děti 4 -7 leté*. Praha : Schott Music Panton, 2007. s 76. ISMN M-2050-0648-8.

⁷³ Tzv.Chopinova poloha ruky

Při nácviu hry dvojhmatů začíná škola hrou sekund. „Výhoda sekund je ve větší stabilitě a možnosti opory při hře pro malou a subtilní dětskou ruku.“⁷⁴ Hru akordů pak z důvodu malé dětské ruky začínáme sousedními tóny či kombinací tercie a sekundy.

Obrázek II - Píseň komáři se ženili – využití trojzvuku k zvukomalebnému doprovodu v pravé ruce

Nácvik kvintakordu, jehož sluchová představa je dítěti již známá, je připraven pomocí hry melodických a harmonických tercií. Postup od rozložené tercie či kvintakordu k tercii a kvintakordu současně znějícímu „umožní žákovi aktivovat nervová spojení mezi mozkem a konečky prstů a současně si vytvořit předem jasnou zvukovou představu“⁷⁵.

Školička nezapomíná ani na nácvik podkladu palce a přípravu pozdější hry stupnic. I zde je k plynulosti hry využíváno podložení tónů textem. Dále je žák seznámen s hrou chromatiky.

⁷⁴ TICHÁ, Libuše. *Slyšet a myslet u klavíru : Práce na rozvoji talentu interpreta - klavíristy*. Vyd. 1. Praha : Nakladatelství Akademie múzických umění, 2009. s. 86. ISBN 978-80-7331-151-3.

⁷⁵ TICHÁ, Libuše. *Slyšet a myslet u klavíru : Práce na rozvoji talentu interpreta - klavíristy*. Vyd. 1. Praha : Nakladatelství Akademie múzických umění, 2009. s. 87. ISBN 978-80-7331-151-3.

4.1.5 Hudební obsah a výraz

Klavírní školička klade velký důraz na prožití obsahu skladeb a zvládnutí potřebných výrazových prvků. Proto se zde vyskytují skladby různého charakteru, písňe durové, mollové, skladby k pochodu, ukolébavky a další. Dítě by mělo zvládnout espressivní hru, hru s dynamikou a základní agogické změny. K tomu jsou využívány hudební hry a pohybové aktivity.

„Zesilování a zeslabování musí dítě vnímat a zažít nejdříve poslechem a pak cítit i pohybově (rozdvíjející se tulipán – crescendo, zavírající se tulipán – decrescendo).“⁷⁶ „Zesilování a zeslabování melodie je tedy vhodné vyjádřit i pohybem – např. sedíme schoulení v dřepu, při crescendo se pomalu a postupně zvedáme do stoje s rozpaženými pažemi a obráceně. Nejpřirozenějším decrescendem je doznívající tón, zaposloucháme se tedy s dítětem do znějícího tónu a jeho postupného odeznívání.“⁷⁷

4.2 Klavírní prvouka

Klavírní prvouka je známou a často používanou školou pedagožky Ludmily Šimkové s úpravami lidových písní Otty Šimka a drobnými černobílými ilustracemi Markéty Králové. Jde o metodicky seřazený soubor skladeb, díky kterým se žák seznámí nejen se základními prvky klavírní hry, ale i s množstvím lidových písní a říkadel.

Koncepce Klavírní prvouky vychází z tradičního rozdělení na část beznotovou a hru z not a je doplněna sešitem s detailními metodickými

---

⁷⁶ JANŽUROVÁ, Zdena; BORO VÁ, Milada. *Klavírní školička pro děti 4 -7 leté*. Praha : Schott Music Panton, 2007. s. 100. ISMN M-2050-0648-8.

⁷⁷ NOHOVÁ, Vladislava. *Zdena Janžurová, Milada Borová - Klavírní školička*. Praha, 2011. s. 26, Bakalářská práce. Univerzita Karlova.

poznámkami určenými učiteli. Ty obsahují zároveň i návrhy technických cvičení a námětů na elementární improvizaci.

4.2.1 Bežnotová část

Škola začíná společnou hrou žáka a učitele. Jak píše autorka v úvodu svých metodických poznámek, dítě v tomto věku se „... může a také potřebuje seznámit s dosti složitou zvukovostí, rozličnými harmoniemi a rytmy... Nejúčinnějším prostředkem je v tomto případě hra v souboru (učitel – žák).“⁷⁸ Dítě má logicky větší radost z plně a krásně znějící skladbičky, ačkoliv on sám hraje pouze několik tónů a je motivované k další hře.

Všechny písně této části hraje žák podle sluchu. Učitel žákovi píseň vícekrát zazpívá či zahraje, dítě pak samostatně pomocí tleskání, pleskání či dupání vyjádří puls skladby, eventuálně zapíše pomocí krátkých a dlouhých čar její rytmus. Teprve poté dochází k samotnému hraní. Šimková zároveň doporučuje samostatné vyhledávání známých písní na klaviatuře pomocí sluchu a jejich transpozice.

Postavení ruky a tvoření tónu má být přirozené a nenásilné. Učitel by dítěti neměl bránit ve vlastní hře, ačkoliv nejsou jeho pohyby ještě pianisticky správné a přirozené. „Musí však žákovi ihned od začátku ukázat, jak se má hrát, to znamená, jak spouštět ruku na klávesnici a jak klávesu stisknout a přitom poslouchat znějící tón.“⁷⁹

Prvním úhodem, se kterým se má dítě seznámit, je stejně jako v Klavírní školičce portamento. Dítě hraje zpočátku všechny písně tímto úhodem a to střídavě pravou a levou rukou, třetím či druhým prstem,

---

⁷⁸ ŠIMKOVÁ, Ludmila. *Klavírní prvouka metodické poznámky*. 1. vyd. Praha: Editio Bärenreiter Praha, 2003. s. 3, ISBN 978-808-6385-198.

⁷⁹ ŠIMKOVÁ, Ludmila. *Klavírní prvouka metodické poznámky*. 1. vyd. Praha: Editio Bärenreiter Praha, 2003. s. 3, ISBN 978-808-6385-198.

později i dalšími prsty, neustále přitom kontroluje „kvalitu portamentového tónu“⁸⁰, jehož charakter by se měl měnit podle nálady hrané písně.

Během hry podle sluchu by měl být žák postupně seznamován s notovým písmem.

4.2.2 Rozvoj rytmu

K rozvoji rytmického cítění doporučuje autorka využít pohyb. Dítě pochoduje s tleskáním podle učitelovy hry. Puls hudby (zde nazýván pro dítě snadněji „kroky“) pak přeneseme na nástroj a doprovází hru učitele jedním prstem pravé a levé ruky. Následně tyto kroky zapíše pomocí dlouhých čar (Hůlek).

K pochopení různě dlouhých hodnot not pomůžou dítěti blízká opěrná slova, kterými požadovaný rytmus podloží a opět pomocí čar zapíše. Rytmus slov je možné vyřukat všemi prsty ruky najednou a to tak, že celá ruka od předloktí leží volně na stole se zaoblenými prsty. Tím si dítě zvyká na tvar ruky, který je stejný, jako tvar ruky na klávesnici. „... ruka s okrouhle tvarovanými, k sobě soustředěnými prsty tak získává důležitý hrací návyk a je v ní minimální napětí.“⁸¹

Obrázek III - Podložení rytmu slovy

⁸⁰ ŠIMKOVÁ, Ludmila. *Klavírní prvouka metodické poznámky*. 1. vyd. Praha: Editio Bärenreiter Praha, 2003. s. 3, ISBN 978-808-6385-198.

⁸¹ ŠIMKOVÁ, Ludmila. *Klavírní prvouka metodické poznámky*. 1. vyd. Praha: Editio Bärenreiter Praha, 2003. s. 4, ISBN 978-808-6385-198.

Postupně se žák seznamuje se složitějšími rytmy. Krátké hůlky se naučí spojovat trámečkem a k zápisu se přidají rytmické slabiky. Prvouka nabízí dítěti první hodnotu čtvrtovou, která lépe odpovídá aktivní povaze dítěte v tomto věku než hodnoty delší.

Obrázek IV - Základní rytmické slabiky a jejich grafické znázornění

Dítě vždy tedy nejprve doprovází hrou na tělo písni hrané učitelem. Sílu a barvu úderů mění podle pulsace, využívá jednoduché dynamické odstínění, prožívá pomlku a snaží se svým doprovodem vystihnout náladu skladby. Později se seznámí se základními hudebními pojmy jako takt, ligatura ad.

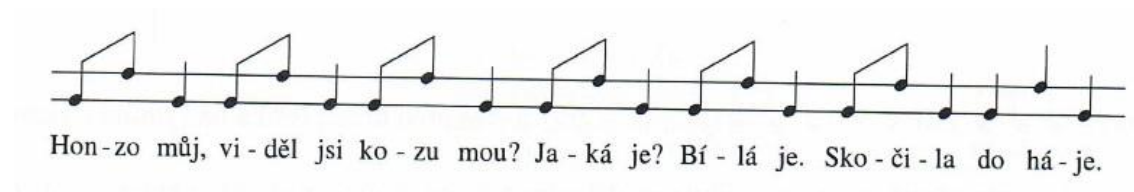
4.2.3 Hra z not

Před samotnou hrou z not má být dítě schopné zapsat hranou melodií. Zpočátku pracuje pouze se zápisem rytmu, poté přejde plynule k zápisu melodie. „V systému, kdy si dítě nejprve s pomocí učitele vyhledá melodií na nástroji, zapíše si ji samo do not a teprve pak ji z nich hraje, je sledována propojenost vizuálního vjemu s představou melodie. Noty tak nejsou vnímány jako znaky odtržené od hudebního projevu, nýbrž jsou s ním úzce propojeny, jsou „ozvučeny“.“⁸²

Během rytmické přípravy je žák seznamován se jmény kláves (klávesy určuje dítě hmatem poslepu) a oktáv a s číslováním prstů. Návčik notace začíná na dvoulinkovém systému, kde si žák uvědomí

⁸² ŠIMKOVÁ, Ludmila. *Klavírní prvouka metodické poznámky*. 1. vyd. Praha: Editio Bärenreiter Praha, 2003. s. 4, ISBN 978-808-6385-198.

rozdíl mezi říkadlem na jednom tónu a melodizací říkadla na dvou tónech (a směr pohybu melodie). Říkadla na dvou a později třech tónech s učitelem nejprve zazpívá, zatleská a poté zapíše jejich melodii i rytmus do připravených linek.

Obrázek V - Zápis říkadla

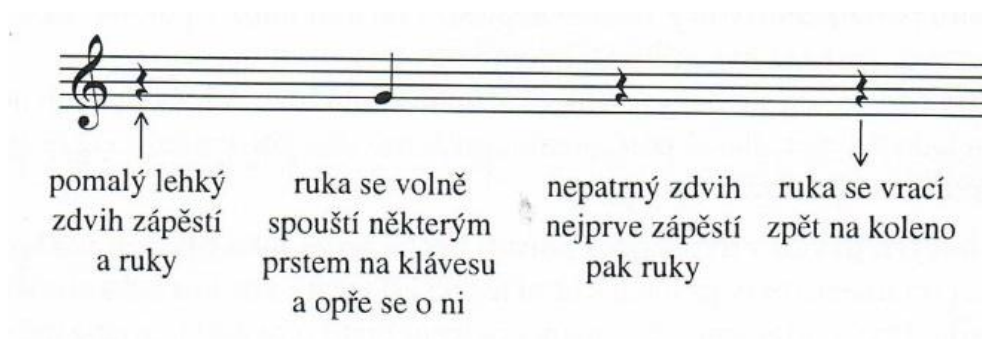
Tímto způsobem je pak žák seznámen i s vícetónovými říkadly a postupně s celou notovou osnovou. Hra z not začíná v houslovém i basovém klíči zároveň – tedy jak je uvedeno v Metodických poznámkách v jedenáctilinkovém systému. Jako orientační body, od kterých dítě odvozuje všechny noty, slouží f malé, c¹ a g¹. Zpočátku jsou uvedeny písňe v protipohybu v rozsahu: pravá ruka c¹ – g¹, levá ruka c¹ – f malé, tato poloha se pak postupně rozšiřuje. Díky protipohybu „... může dítě procítit opornou funkci trupu. Tento prožitek má zásadní význam pro plný pianistický rozvoj, neboť stabilizuje práci paže a tím umožňuje jak prokreslení melodie, tak i optimální odraz z kláves nutný pro prstovou pohyblivost.“⁸³ Dále se v Klavírní prvouce žák seznámí s posuvkami, durovou a mollovou tóninou a jejím sluchovým rozlišením, hrou dvojhmatů a jejich vizuální podobou. Na učiteli nechává autorka zařazení hry stupnic a akordů a doplnění školy o etudy a jiné skladby.

4.2.4 Technická cvičení

Metodické poznámky obsahují detailní popis hry základních technických prvků a příklady vhodných technických cvičení, která lze

⁸³ ŠIMKOVÁ, Ludmila. *Klavírní prvouka metodické poznámky*. 1. vyd. Praha: Editio Bärenreiter Praha, 2003. s. 20, ISBN 978-808-6385-198.

postupně aplikovat v průběhu výuky. První cvičení, která využívají hru portamento, je možné využít již během práce s beznotovou částí Prvouky. Pohyby potřebné k nácviku uvedených technických problémů doporučuje autorka vždy procvičit nejprve na víku klavíru. Míží tak obavy dítěte z chyby, zároveň si žák uvědomí přirozenost pohybů potřebných ke hře, které vychází z pohybů užívaných v běžném životě. Metodické poznámky obsahují detailní popis nácviku pohybu z výchozí pozice odložené ruky na koleno.

Obrázek VI - Popis pohybů při úhozu portamento

Technická cvičení začínají nácvikem úhozu jedním prstem: „Sledujeme kvalitu tónu, v němž nemá být slyšet tvrdý náraz prstu o klávesu... Od samých počátků klavírní hry by mělo dítě uplatňovat pohyby, na něž je od malička zvyklé. Proto i prvý úhoz portamento má být v podstatě pouhým ukázáním příslušné klávesy.“⁸⁴ Výchozí polohou je opět ruka položená volně na koleno, v další fázi se pak pomalu zvedá nad klávesnici, prst se spouští do kláves a „bere si“ konkrétní tón, poté se ruka plynulým pohybem vrací zpět na koleno. Celý nácvik musí být plynulý, vcelku, bez dělení pohybu na více částí.

Nácvik legata doporučuje L. Šimková na tónech c – cis – d – dis – e, které jsou pro malou dětskou ruku vhodnější než sled za sebou

⁸⁴ ŠIMKOVÁ, Ludmila. *Klavírní prvouka metodické poznámky*. 1. vyd. Praha: Editio Bärenreiter Praha, 2003. s. 30, ISBN 978-808-6385-198.

jdoucích bílých kláves. První fází je spojování dvou tónů. Při spojování legatové skupinky je důležitý: „plynulý horizontální pohyb ruky spojený s aktivitou prstů, jimiž odebíráme tóny „podle sluchu“: soustředěným zaposloucháváním se do znějícího tónu, od něhož směřujeme k příštímu, vytváříme totiž ucelenou legatovou frázi.“⁸⁵ Žák musí fyzicky i sluchově procítit oporu prstů přenášející se z jednoho prstu do druhého. K tomu doporučuje autorka „němou výměnu opory prstů na jedné a téže klávěse“⁸⁶. Cvičení na nácvik legata jsou určena již k výuce současně s notovou částí Klavírní prvouky.

4.3 Klavírátky – s pastelkami u klavíru, s tužkou a gumou u klavíru

V souvislosti s klavírní výukou dětí předškolního věku nelze nezmínit velmi vydařený soubor Klavírátky. Autorkami tohoto překrásného a metodicky propracovaného cyklu čtyř pracovních sešitů jsou Iva Oplištilová a Zuzana Hančilová. Tyto sešity jsou plné nových a nově zpracovaných podnětů a pomůcek, které dětem mnohdy těžké počátky hry na klavír co nejvíce zpřístupňují a zpříjemňují. Při práci na Klavírátkách dále spolupracovali doc. Alena Vlasáková a PhDr. Václav Dvořák jako odborní lektoři a Marta Kelllerová jako ilustrátorka. Jak píšou samy autorky: „Naší snahou je zachytit v pracovních listech materiál, pomocí kterého se paralelně s klavírními schopnostmi žáka rozvíjí i jeho celková hudebnost. Teorie zde není podávána odtrženě od

---

⁸⁵ ŠIMKOVÁ, Ludmila. *Klavírní prvouka metodické poznámky*. 1. vyd. Praha: Editio Bärenreiter Praha, 2003. s. 32, ISBN 978-808-6385-198.

⁸⁶ ŠIMKOVÁ, Ludmila. *Klavírní prvouka metodické poznámky*. 1. vyd. Praha: Editio Bärenreiter Praha, 2003. s. 32, ISBN 978-808-6385-198.

výuky samotného nástroje, ale přímo u klavíru a zároveň s praktickým použitím daného problému.“⁸⁷

První díl Klavírátek má podtitul Přípravný pracovní sešit – s pastelkami u klavíru a jak už sám název napovídá, je určen nejmladším žákům základních uměleckých škol. Jelikož plány hudební nauky a přípravné hudební výchovy se často nekryjí s potřebami klavírních pedagogů (např. zařazení basového klíče až v pozdějších ročnících), pomáhá pracovní sešit žákům pochopit a zapamatovat si požadovanou látku již mnohem dříve.

Sešit je možné použít souběžně s Klavírní prvoukou Ludmily Šimkové, Klavírní školičkou či Novou klavírní školou Zdeny Janžurové a Milady Borové, Evropskou klavírní školou Fritze Emontse⁸⁸ nebo jinými materiály, požadavkem však je, aby výuka probíhala od počátku v obou klíčích (některé školy je tedy nutné doplnit). Dětem, které ještě neumí číst a psát, je nutné některé úkoly přizpůsobit.

Listy jsou v tomto dílu řazeny chronologicky podle obtížnosti, ale autorky samy připomínají, že je nutné aplikovat jednotlivá cvičení na probírané skladby a proto je toto doporučené pořadí jen orientační. K sešitu jsou přiloženy kartičky, které jsou určeny k procvičování a upevnování orientace na klávesnici (příloha II, III, IV). Přípravný sešit seznamuje žáka hravou formou s prstokladem, klaviaturou, hudební abecedou a některými jednoduchými hudebními pojmy (přílohy IX – XII). Rozvíjí dítě po melodické, rytmické a harmonické stránce.

S klaviaturou je stejně jako v mnohých moderních školách žák seznámen pomocí černých kláves. Autorky se tak snaží zamezit zdlouhavému odpočítávání kláves od tónu c. V souvislosti s hudební abecedou je procvičována i hmatová a prostorová orientace. Žák položí

---

⁸⁷ OPLIŠTILOVÁ, Iva a Zuzana HANČILOVÁ. *Klavírátky: S pastelkami u klavíru*. 1. vyd. Praha: WinGra, 2004, s. 5, 1 sešit (64 s.).

⁸⁸ EMONTS, Fritz. *Europäische Klavierschule: Band 1*. Mainz: Schott, c1998, 88 s.

libovolný prst na určenou klávesu a poslepu hraje a určuje tóny, na kterých leží ostatní prsty. Tento způsob nácvičku lze později výborně využít při hře z listu.

Délka not je v sešitě znázorněna pomocí krátkých a dlouhých svislých čar – hůlek a k jejímu procítění a zapamatování mají sloužit i rytmické slabiky (TÁJÁ pro notu půlovou, ...). Autorky doporučují spojit mnohá cvičení i s pohybem (kreslení čar ve vzduchu apod.). Po rytmické stránce dochází dále k upevňování vnímání dob a taktů jako celku. Autorky nedoporučují požívat k počítání model pr-vá-dru-há-tře-tí nýbrž raz-dva-tři, jelikož nedochází k štěpení not na menší hodnoty, což napomáhá lepšímu cítění pulsu a vnímání rytmického úseku v celcích.

Za velký přínos tohoto díla považují především snahu o vnímání a čtení globálních celků a hru těchto celků na jeden impulz. Toho je dosahováno jednoduchými melodickými a rytmickými cvičeními a zejména prací s příloženými kartami, kde mohou žáci z krátkých útvarů sestavovat známé písně, rytmus slov, vět a říkadel a podtrháváním si uvědomovat těžké doby.

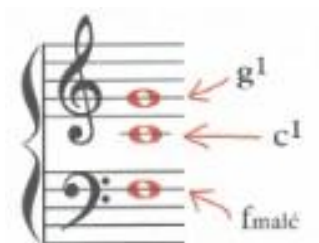
Ačkoliv je druhý díl Klavírátek, tedy Pracovní sešit 1 aneb s tužkou a gumou u klavíru, určen již dětem starším, některé z úkolů lze v elementární formě nastítnit již v přípravném ročníku. Velká část tohoto dílu je věnována tonálnímu cítění a přípravě na práci s hudebními formami. „Náš hlavní cíl je učít děti pojmy cestou prožitku a vlastního vyjádření.“⁸⁹ Proto obsahuje tento díl mnoho prostoru pro improvizaci a vlastní nápady dětí.

K sešitu jsou tentokrát připojeny karty sloužící k posunu melodického modelu, procvičování názvů oktáv a noty f – g¹ zapsané v desetilinkovém systému. Ke čtení not je tedy hned od počátku

---

⁸⁹ OPLIŠTILOVÁ, Iva a Zuzana HANČILOVÁ. *Klavírátky: S tužkou a gumou u klavíru*. 1. vyd. Praha: Editio Bärenreiter Praha, 2009, s. 5, 4 sv.

využíváno dvou osnov s houslovým i basovým klíčem a opěrnými tóny f malé a g¹ (souvislost s klíči a zrcadlová symetrie).

Obrázek VII - Princip čtení not

Dále jsou zařazeny posuvky, celý tón, půltón a intervaly. I zde je požadováno vnímání celého intervalu najednou (spodní tón + interval) a nikoli čtení každého tónu zvlášť. Intervaly jsou poté procvičovány hmatově, sluchově i vizuálně. Rozlišování jakosti intervalů ponechávají autorky čistě na učiteli.

Z oblasti hudebních forem je žák seznámen s celým a polovičním závěrem. Globální čtení krátkých motivků je rozvíjeno pomocí výše zmiňovaných karet k procvičení posunu melodického modelu. V souvislosti s tím jsou probírány pojmy tónika, dominanta a citlivý tón, přičemž je zdůrazňováno především žákovo vlastní vnímání a prožití.

Používání Klavírátek při výuce se může zdát velice časově náročné, autorky ale zdůrazňují, že při pravidelné práci stačí pět minut týdně v každé hodině. Z vlastní zkušenosti musím říct, že práce s nádherně barevnými a zajímavě řešenými Klavírátkami přináší do hodin příjemné osvěžení. Jako velký klad musím také hodnotit vynikající internetovou podporu. Na stránkách www.klavihratky.cz je možné nalézt např. seznam vhodných skladeb k jednotlivým stranám, doplňující tabulky či data plánovaných kurzů vedených autorkami. Některé stránky si lze zdarma stáhnout a ještě před zakoupením sešitů vyzkoušet. K tomu, aby mohlo být toto dílo při výuce plně využito, je vhodné, aby

měl každý žák svůj vlastní sešit a mohl si do něj psát a úkoly si vybarvovat. Pracovní sešity jsou výborným pomocníkem nejen pro žáka ale i pro učitele, kteří si často musí vyrábět své vlastní pomůcky pro výuku.

5 Výzkumná část

Výzkumná část diplomové práce se zabývá pohledem klavírních pedagogů na problematiku vyučování dětí předškolního věku. Na základě stanovených cílů a hypotéz byl sestaven dotazník, který byl rozšířen mezi učitele hry na klavír vyučující žáky tohoto věkového období.

5.1 Cíle výzkumu

Cílem výzkumu bylo především zjistit, jak vnímají klavírní pedagogové výuku dětí předškolního věku, jakým způsobem k těmto žákům a k výuce samotné přistupují, zda byli podle jejich názoru během svého studia na práci s předškolními dětmi dostatečně a systematicky připravováni a kde čerpají nové podněty a inspiraci pro výuku. Jelikož návratnost dotazníku byla velmi nízká, nelze jeho výsledky považovat za definitivní.

K tomu, aby mohl být tento výzkum považován za komplexní (z hlediska učitele i žáka), by bylo vhodné doplnit ho o údaje vyplývající z pozorování a diagnostiky hudebnosti či klavírního vývoje žáků předškolního věku. Cílem a těžištěm této práce však není sběr dat o žácích a jejich počátcích hry na klavír. Subjektem výzkumu je učitel a specifické přístupy, metody a materiály, které využívá při výuce předškolních dětí.

5.2 Struktura dotazníku

Dotazník byl určen všem pedagogům klavírní hry, kteří se v současnosti či minulosti setkali s výukou dětí předškolního věku. Skládá se ze tří částí. První část – identifikační – obsahuje otázky sloužící k všeobecné identifikaci respondentů. Pedagog měl v těchto

uzavřených otázkách uvést svůj věk, vzdělání, délku pedagogické praxe a pracoviště.

Druhá část je věnována hlavní problematice tématu. Obsahuje celkem třináct otázek a podotázek týkajících se tématu výuky hry na klavír dětí předškolního věku. Otázky jsou z větší části formulovány jako otevřené, aby mohl pedagog volně vyjádřit svůj názor a postřehy k dané problematice.

V třetí – závěrečné – části měl pedagog možnost vyjádřit myšlenky, připomínky či nápady, které nebyly v dotazníku obsaženy. Tato otázka byla formulována jako nepovinná, přesto byla v mnoha dotaznících rozsáhle zodpovězena.

Vzor dotazníku je k dispozici v příloze práce.

5.3 Hypotézy

Vzhledem k tomu, že v dnešní době musí již být každý pedagog řádně kvalifikovaný a předpokládá se, že prošel pedagogickým či uměleckým vzděláním, je možné stanovit následující hypotézu:

„Pedagogové si uvědomují, že k žákům předškolního věku je oproti žákům starším nutné přistupovat rozdílně a tomu přizpůsobují svou výuku.“

Specifičnost pojetí výuky hry na klavír dětí předškolního věku zahrnuje mnoho oblastí. Za jednu ze stěžejních lze považovat využití rozdílných metod výuky. Lze tedy očekávat, že:

„Specifičnost pojetí klavírní výuky dětí předškolního věku vidí pedagogové především v použití rozdílných metod výuky.“

Díky zavedení výuky předškolních dětí do systému vzdělávání na základních uměleckých školách je pak možné se domnívat, že:

„Pedagogové vnímají předškolní věk jako nejvhodnější věk pro začátek výuky hry na klavír.“

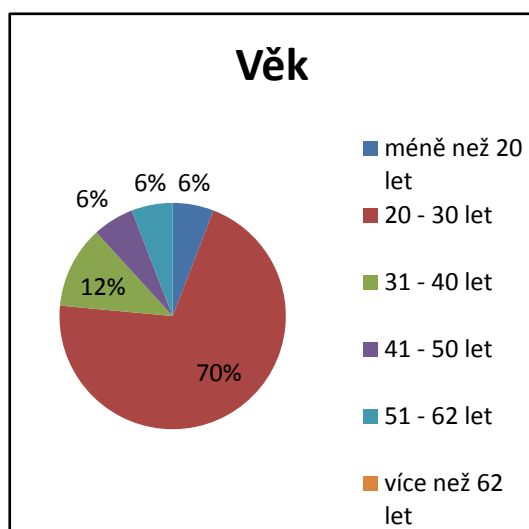
5.4 Sběr a následná analýza dat

Dotazník byl šířen elektronickou cestou prostřednictvím sociálních sítí a serveru Vyplňto.cz, díky kterým bylo možné oslovit velké množství respondentů. Z účasti byli ale bohužel vyloučení ti, kteří neumí pracovat s počítačem nebo ho v uvedenou dobu neměli k dispozici.

Dotazník začalo vyplňovat celkem 33 respondentů, pouze sedmnáct z nich jej však dokončilo a odeslalo k vyhodnocení. Jeho návratnost tedy činí 51,4 %. Dotazník byl zobrazován celý najednou, což umožňovalo rychlou orientaci v otázkách, návrat zpět k otázkám dřívějším a zpětné úpravy odpovědí. Průměrná doba vyplňování činila 15 minut 14 sekund.

Data byla zpracována serverem Vyplňto.cz a jsou prezentována pomocí následujících grafů a tabulek.

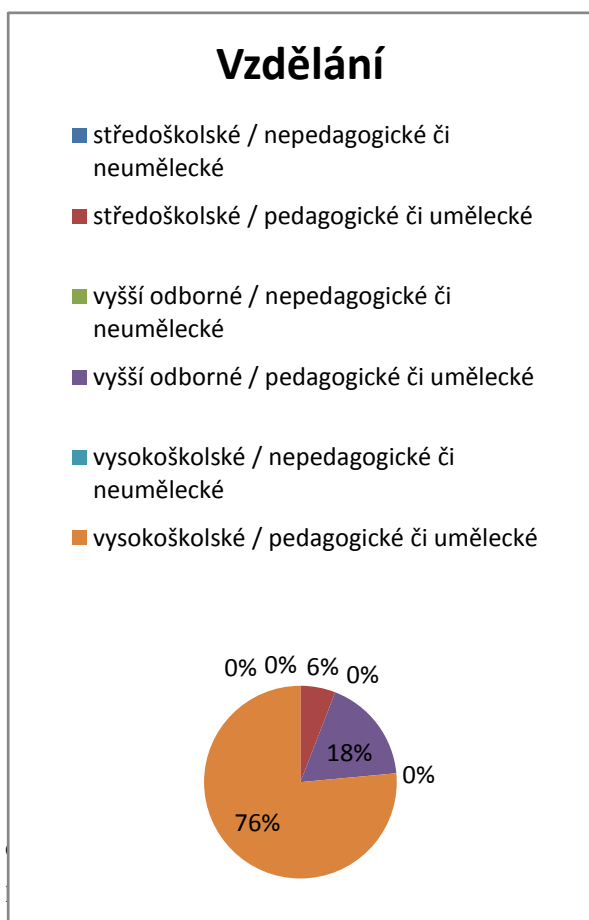
5.5 Výsledky šetření

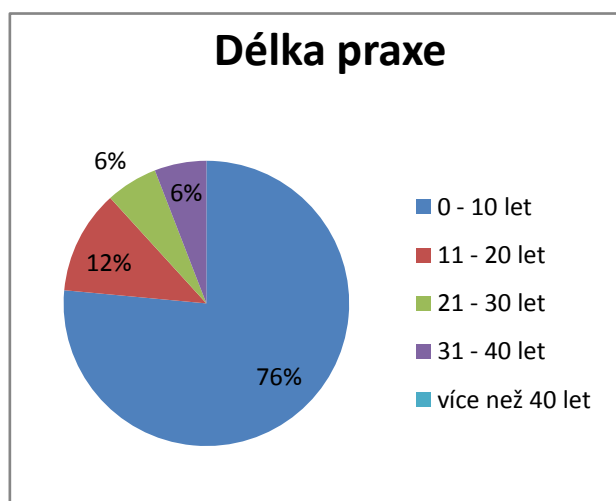
Graf 1 – Věková charakteristika respondentů

5.5.1 Charakteristika respondentů

Z hlediska věku byl vzorek respondentů poměrně nevyrovnaný. Největší zastoupení měli učitelé ve věku 20 – 30 let (přibližně 70 %), zbylých 30 % pak tvořili učitelé ve věku 31 – 40 let (necelých 12 %), pedagogové ve věku méně než dvacet let, 41 – 50 let, 51 – 62 let. Ti pak byli v každé skupině reprezentováni necelými šesti procenty. Je

Graf 2 - Charakteristika respondentů z hlediska vzdělání

Graf 3 - Charakteristika respondentů z hlediska délky praxe

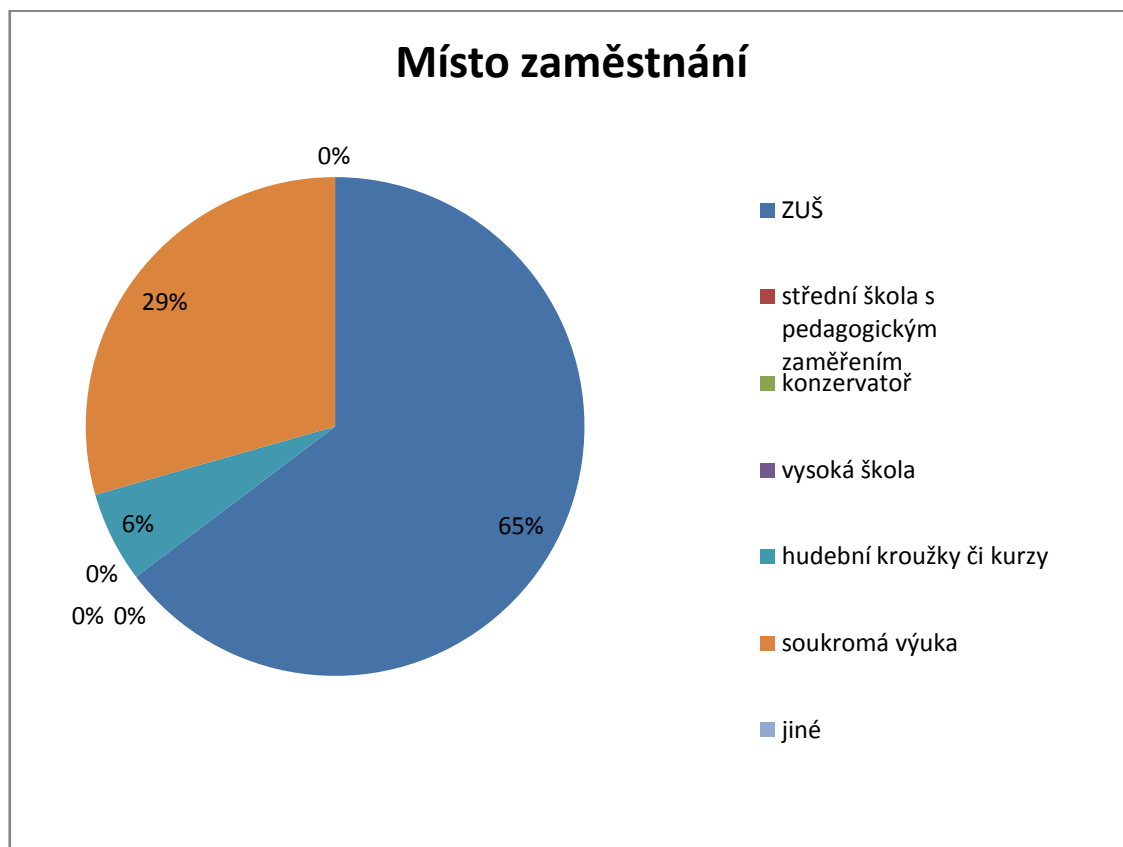
pravděpodobné, že šíření dotazníku elektronickou formou zapříčinilo nerovnoměrné věkové rozložení respondentů.

Počet vysokoškolsky vzdělaných respondentů (v oblasti pedagogické či umělecké) byl vyšší než respondentů s jiným vzděláním. Vysokoškolsky vzdělaní pedagogové zaujímají mezi všemi respondenty 76 %, vyšší odborné vzdělání pedagogické či umělecké pak uvedlo 17 %, středoškolské pedagogické či umělecké 5 %. Učitelé s jiným vzděláním nebyli v tomto vzorku zastoupeni.

Z hlediska délky praxe byli nejčastěji zastoupeni respondenti, kteří vyučují hru na klavír 0 – 10 let (76 %). Na druhém místě v počtu respondentů se umístili pedagogové s délkou praxe 11 – 20 let (12 %), dále pak následovali učitelé s praxí 21 – 30 let a 31 – 40 let (po šesti procentech). Učitelé s délkou praxe přesahující 40 let zastoupeni nebyli.

Poslední otázkou této části bylo místo zaměstnání. Respondenti volili mezi základní uměleckou školou (65 %), střední školou

s pedagogickým zaměřením (0 %), konzervatoří (0 %), vysokou školou (0 %), hudebními kroužky a kurzy při různých volnočasových zařízeních (6 %), soukromou výukou (29 %) či jiným pracovištěm.

Graf 4 - Charakteristika respondentů z hlediska zaměstnání

Z uvedených grafů vyplývá, že většina respondentů byla kvalifikovaná a podle délky praxe zřejmě krátce po absolvování vysoké školy. Zároveň většina z oslovených je zaměstnána na základní umělecké škole.

Ne každý z oslovených respondentů se však v uplynulém školním roce (2014/2015) setkal při své výuce se žáky předškolního věku. Téměř polovina dotazovaných (47 %) žáky předškolního věku v uvedeném školním roce nevyučovala. Někteří z nich uvedli, že žáky tohoto věku „nevítají“, jiní dokonce že je jejich škola vůbec nepřijímá. Začátečníky

školního věku pak v uvedeném školním roce neučilo 24 % dotazovaných, 76 % pedagogů pak ve svých třídách mělo jednoho či více začátečníků tohoto věku.

5.5.2 Verifikace hypotéz

K ověření či vyvrácení první hypotézy, tj. domněnky, že si pedagogové jsou vědomi nutnosti rozdílného přístupu k žákům předškolního věku a tomu přizpůsobují svou výuku, sloužila otázka č. 9: „Považujete rozdílný věk žáků za důvod k rozdílnému přístupu pedagoga?“.

100 % dotazovaných v dotazníku uvedlo „ano“. Z tohoto výsledku tedy vyplývá potvrzení první hypotézy. Všichni dotazovaní pedagogové si uvědomují, že k žákům předškolního věku je oproti žákům starším nutné přistupovat rozdílně a tomu přizpůsobují svou výuku.

Druhou hypotézu, tj. „Specifičnost pojetí klavírní výuky dětí předškolního věku vidí pedagogové především v použití rozdílných metod výuky.“, měla potvrdit či vyvrátit otázka č. 10: „Pokud ano, v čem podle Vás tento rozdílný přístup spočívá?“. Otázka byla formulována jako otázka polouzavřená, respondent musel vybrat alespoň jednu pěti z nabízených možností nebo doplnit vlastní odpověď (v tabulce na posledním místě). V této otázce bylo možné označit více odpovědí. Z těch vyplývá, že největší rozdíl učitelé spatřují v rozdílných metodách výuky a v rozdílném způsobu komunikace se žákem. Tuto hypotézu tedy nelze jednoznačně považovat za potvrzenou. Její znění by po analýze získaných dat mohlo být upraveno, a to tak, že: Specifičnost pojetí klavírní výuky dětí předškolního věku vidí pedagogové především v použití rozdílných metod výuky a v rozdílné komunikaci se žákem. Poměr dalších odpovědí na otázku „V čem podle Vás tento rozdílný přístup spočívá?“ ukazuje tabulka níže.

Odpověď:	Zastoupení počtu odpovědí v procentech:
rozdílné metody výuky	cca 94 %
rozdílná komunikace se žákem	cca 94 %
rozdílná struktura hodiny	cca 82 %
rozdílný způsob motivace	cca 71 %
rozdílné tempo výuky	cca 71 %
rozdílný výběr skladeb	cca 6 %

Tabulka č. 1 – Zastoupení odpovědí na otázku č. 10

Poslední vyřčená domněnka, tj. „Pedagogové vnímají předškolní věk jako nejvhodnější věk pro začátek výuky hry na klavír.“, pak měla být potvrzena otázkou č. 7: „Jaký věk považujete za nejvhodnější pro začátek výuky hry na klavír?“ Pouze 53 % dotazovaných považuje předškolní věk za nejvhodnější pro začátek klavírního vyučování, 41 % pak za nejvhodnější vybralo mladší školní věk, 6 % pak období dospívání. Nadpoloviční většinou byla sice tato hypotéza potvrzena, rozdíl mezi prvními dvěma výsledky však není velký. Na základě výsledků tohoto dotazníku by bylo opět možné ji přeformulovat. Hypotéza by mohla znít např. „Za nejvhodnější věk k počátku výuky hry na klavír považují pedagogové předškolní a mladší školní věk.“

5.5.3 Názory pedagogů na specifičnost pojetí výuky hry na klavír dětí předškolního věku

Z dat získaných vyhodnocením dotazníku tedy vyplývá, že předškolní a mladší školní věk považují respondenti za nejvhodnější dobu pro pokládání základů klavírní hry. Pedagogové byli dále vyzváni,

aby svůj výběr zdůvodnili. Jako důvod, proč začít s výukou v předškolním věku, uváděli odpovědi jako:

„Dítě je spontánní, nestydí se, je tvárné. Učitel je pro něj přirozená autorita. Pokud je výuka vedena formou hry, většinou dítě baví, těší se na každou hodinu, je motivované. Po všech stránkách se dítě v tomto období prudce vyvíjí.“

„Dítě předškolního věku není zatíženo školními povinnostmi a proto je více zvědavé, přímo hltá informace.“

„Dítě získá důležité návyky už před nástupem do školy, má více času a klid na výuku a přípravu doma.“

Dále se zde objevovaly body jako velká představivost, více času na práci s tónem a rozvoj hudebnosti. Zajímavý je i názor, že dítě předškolního věku má přirozeně uvolněný hrací aparát. Za klady počátku výuky v tomto věku považují učitelé zejména získání důležitých klavírních a pracovních návyků před vstupem do školy, tvořivost a radost z objevování. Za nejzajímavější názory lze považovat tyto:

„Dítě se s hudbou seznamuje jako s písmeny od samého počátku a rychleji se učí. Vytváří si základ pro budoucí studium hudby.“

„Je-li dítě šikovné, může se rychle rozvíjet (může se účastnit soutěží, které jsou členěny podle věku). Buduje si návyky - klavír se stává součástí jeho života, rozvíjí se a upevňují - rytmické, pohybové a sluchové (intonanční) dovednosti. Je zapotřebí velké podpory rodičů (rodiče na hodině, dohlíží na dítě, v rámci svých možností.)“

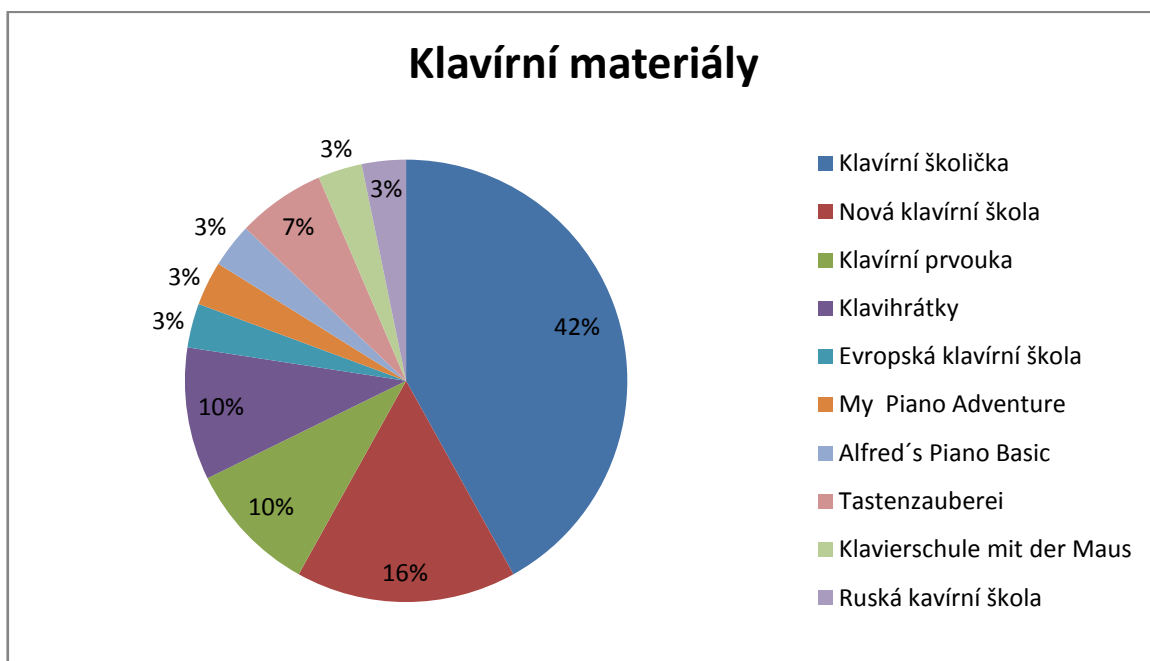
„...dítě nebere hodinu klavíru jako něco druhořadého, má více času a tedy i klidu - "škola hrou".“

Negativa naopak spatřují v nesamostatnosti dítěte, krátké době soustředění, nutnosti spolupráce rodičů, nedostatečném fyzickém vývoji („malá ruka“), fixovanost dětí na rodiče, učitelé ale uváděli i nedostupnost pedagogické literatury a náročnost na přípravu pedagoga.

Učitelé, kteří se přikláněli k počátku výuky až v mladším školním věku, pak argumentovali především delší dobou schopnosti soustředění, větší samostatností žáka, dovedností dítěte číst, rozvinutější motorikou či kompletním rozvojem psychicko-fyzických předpokladů.

Další část dotazníku se zabývala metodami a materiály, které učitelé při výuce předškoláků používají. Pedagogové uváděli často střídání činností v krátkých časových intervalech, výuka hrou založená na sluchovém vnímání známých melodií a lidových písní, výuka nápodobou, spojení s pohybem a výtvarnou stránkou, zapojení Orffova instrumentáře. Jedna z nejzajímavějších odpovědí této části dotazníku zněla: „... spíše *"hra s klavírem"* než *"hra na klavír"*“. Učitelé také uváděli typické činnosti pro práci s předškolními dětmi – rytmizace a melodizace říkadel, zpěv písní apod.

Nejčastěji uváděnými výukovými materiály používanými při výuce předškolních dětí byly Klavírní školička (uvedena třináctkrát), Klavírní prvouka (uvedena třikrát), Nová klavírní škola (uvedena pětkrát), Klavihrátky, ze zahraničních pak A. Drabon Tastenzauberei, B. Schwedhelm - Klavierschule mit der Maus, Evropská klavírní škola, Ruská klavírní škola, My Piano Adventure, Alfred's Piano Basic. Četnost jejich použití ukazuje následující graf.

Graf 5 - Používané klavírní materiály

Učitelé dostali také možnost vyjádřit se ke kladům a záporům používaných materiálů. Nejčastěji se vyjadřovali ke Klavírní školičce Zdeny Janžurové a Milady Borové. Následující tabulka uvádí klady a zápory této školy tak, jak byly uvedeny v dotaznících.

Klavírní školička	
klady	zápory
všestranný rozvoj hudebnosti	nezavádí desetilinkový systém
je zábavná	nelze využít vše, učitel musí vybírat
obsahuje krásné doprovody	pomalý postup
je přehledná	
obsahuje spoustu her	
pomalý postup	
obsahuje obrázky	
české písně	

vhodný formát	
zapojení hudební teorie	
metodicky dobře propracovaná	

Tabulka č. 2 – Klady a zápory Klavírní školičky

Z tabulky je patrné, že většina pedagogů vnímá tuto školu kladně a ačkoliv nepatří k nejnovějším materiálům na českém trhu, je stále hojně používána. Zajímavé je, že to, v čem někteří učitelé spatřují klady, mohou jiní vnímat záporně (viz pomalý postup).

V odpovědích na poslední otázky této části dotazníku se měli respondenti vyjádřit k poznatkům získaným při studiu a jejich dostatečnosti z hlediska výuky dětí předškolního věku. Téměř 53 % dotazovaných uvedlo, že nepovažuje své dosavadní vzdělání v tomto směru za dostačující. Tyto nedostatky a zároveň nové podněty pro výuku si pak doplňují absolvováním kurzů pořádaných Národním institutem pro další vzdělávání, Českou Orffovou společností, Letními hudebními dílnami, nové poznatky získávají učitelé také prostřednictvím svých kolegů a médií.

I učitelé, kteří uvedli, že považují své vzdělání za dostatečné, se pak dále vzdělávají. Jako nejčastější zdroj informací a podnětů uváděli své kolegy a média, nejednou se v odpovědích objevilo také Metodické centrum při hudební fakultě JAMU v Brně.

5.5.4 Závěrečná diskuse

Závěrečná otázka dotazníku, která byla formulována jako nepovinná, měla sloužit k otevření diskuse k tématu výuky předškolních dětí hře na klavír a jejích specifik. Mnozí učitelé toho využili a svůj názor napsali. Mezi odpověďmi se objevilo např.:

„Láska k dětem a k hudbě je klíčem k úspěchu ...“

„Mým oborem není klavírní hra, proto jsem ani nemohla ve škole získat vzdělání.“

„Práce s předškolními dětmi je krásná a zajímavá pro obě strany. Ačkoliv je náročnější než práce se staršími dětmi, dává mi mnohem víc - učím se od dětí, chápat jejich psychiku, radovat se z maličností. Měly by existovat specializované kurzy, kde by si učitel mohl s ostatními vyměňovat zkušenosti a nápady a získávat nové poznatky.“

„Pro výuku 5letého dítěte je 45 minut vyučování moc dlouhá doba, pokud dostanu takového žáčka do třídy (ZUŠ, kde pracuji, pětileté žáky nepřijímá pravidelně, šk. rok 2015/2016 vůbec), hodinu rozdělují na výuku a na hru, zapojování i pohybu, různé tanečky, rytmická cvičení atd.“

Z odpovědí mnoha respondentů vyplývá, že mají zájem o řešení této problematiky a mají snahu získávat nové poznatky, což je pro současnou klavírní výuku velmi pozitivní.

Závěr

Výuka každé věkové skupiny žáků má vždy svá specifika. Ústředním tématem diplomové práce je pojetí výuky hry na klavír u dětí předškolního věku. Její specifika vyplývají především z úrovně psychických procesů dítěte a jeho hudebních schopností. Všechny tyto poznatky musí brát učitel na zřetel při plánování i samotné realizaci výuky. Dítě předškolního věku se nachází na určitém stupni vývoje (psychického, fyzického i hudebního), který musí pedagog respektovat, ať už z hlediska použitých výukových metod, materiálů a náročnosti látky, tak i z hlediska vhodné komunikace se žákem, jeho motivace a mnoha dalších faktorů.

Specifika z hlediska psychického vývoje bychom mohli rozdělit na oblast kognitivní (vnímání, paměť, fantazie, myšlení), emoční a oblast socializace. Ve výuce se promítne zejména způsob přijímání, zpracování a uchovávání informací.

Úroveň hudebního vývoje hraje při výuce hry na klavír neméně důležitou roli. V této oblasti se u dětí předškolního věku vyskytují značné rozdíly, které jsou zapříčiněny zejména prostředím, ve kterém se dítě v tomto věku pohybuje – tedy rodinou a mateřskou školou. Úroveň hudebních schopností je vhodné u žáka v počátku výuky diagnostikovat a jejich rozvoj v průběhu výuky nadále monitorovat. V předškolním věku dochází díky zapojení vhodných hudebních aktivit k prudkému rozvoji schopností senzorio-auditivních, senzorio-motorických i hudebně intelektových.

Je zřejmé, že na proces výuky a jeho úspěšnost má nemalý vliv i osobnost učitele, jeho kvalifikační předpoklady, zkušenosti, znalosti, dovednosti i charakterové vlastnosti. Učitel je tím, kdo má moc z někdy pro dítě náročné a nezábavné látky udělat zajímavou hru. Učitel umí dítě vždy vhodně motivovat, umí komunikovat s dítětem i jeho rodiči a získat

si jejich důvěru. V neposlední řadě pak dokáže zvolit vhodné metody pro každého žáka, které budou dále rozvíjet jeho individuální přednosti.

Výzkumná část práce potvrdila existenci povědomí učitelů o těchto i některých dalších v práci uvedených specifikách a zároveň přinesla poznatek, že většina učitelů spatřuje největší rozdíly v používaných metodách a komunikaci se žákem. Nadpoloviční většinou byla dále potvrzena hypotéza týkající se nejvhodnějšího věku pro začátek výuky hry na klavír. Pro začátek výuky v předškolním věku se vyslovalo 53 % dotazovaných. 41 % respondentů považuje za vhodnější mladší školní věk.

Jak dále vyplynulo z dotazníkového šetření, učitelé dávají při výuce přednost prověřeným českým materiálům, mnoho z nich se však také nebojí zařadit do výuky elementy ze zahraničních materiálů a škol. Většina učitelů uvedla, že své znalosti získané při studiu dále rozšiřují a účastní se mnoha kurzů a dílen týkajících se výuky hudby a hry na klavír.

Seznam použitých informačních zdrojů

BASTIEN, by Jane Smisor. *Note designs*. San Diego, Calif. ISBN 08-497-9384-X.

BERÁNKOVÁ, Petra. *Tonální a harmonické citění jako základ tvořivého projevu v hudební výchově*. Praha, 2008. Disertační práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta.

BOROVÁ, Milada. *Od peřinky ke Školičce a ještě trochu dále*. Praha: Panton International, 2004, 88 s.

BOROVÁ, Milada. *Příprava nadaných dětí předškolního věku ke klavírní hře*. 1. vyd. Praha: Panton, 1972, 33 s. Cesty k hudbě.

BRODOVÁ, Karin. *Rozvoj hudebnosti u dětí předškolního věku prostřednictvím pěveckých činností*. Praha, 2005. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta.

ČAČKA, Otto. *Psychologie dítěte*. Tišnov: Sursum, 1994, 112 s. ISBN 80-857-9903-0.

ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007, 655 s. ISBN 978-80-7367-273-7.

EMONTS, Fritz. *Europäische Klavierschule: Band 1*. Mainz: Schott, c1998, 88 s.

FRANĚK, Marek. *Hudební psychologie*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2005, 238 s. ISBN 80-246-0965-7.

FRYAUFOVÁ, Alena. *Charakteristika českých klavírních škol*. Brno, 2006. Bakalářská práce. Masarykova Univerzita, Pedagogická fakulta.

GILLERNOVÁ, Ilona a Václav MERTIN. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, 230 s. ISBN 80-717-8799-X.

JANŽUROVÁ, Zdena a Milada BOROVIÁ. *Klavírní školička pro děti 4-7 leté: pedagogická publikace s metodickým návodem pro výuku předškolních a raně školních dětí na LŠU (ZUŠ) se zaměřením i ke čtyřruční hře a ke hře z listu*. 4. vyd. Praha: Panton, 1992, 211 s.

JUDOVINA-GAL'PERINA, Tat'jana Borisovna. *U klavíru bez slz, aneb, Jsem pedagog dětí*. 1. vyd. v českém jaz. Brno: LYNX, 2000, 149 s. ISBN 80-902932-0-4.

KOLÁŘOVÁ, Lucie. *Rozvíjení hudebnosti u dětí předškolního věku se zaměřením na správné dýchání při hře na zobcovou flétnu*. České Budějovice, 2011. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta.

MAREŠ, Jiří. *Pedagogická psychologie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013, 702 s. ISBN 978-80-262-0174-8.

MIHULKOVÁ, Šárka. *Specifika pedagogického přístupu k počátku klavírního vyučování u žáků různých věkových kategorií*. Praha, 2014. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta.

MUSILOVÁ, Marcela. *Pedagogická diagnostika: cvičebnice*. Vyd. 1. Olomouc: Psychologická a výchovná poradna, 2012, 43 s. ISBN 978-80-904822-4-1.

NOHOVÁ, Vladislava. *Zdena Janžurová, Milada Borová - Klavírní školička*. Praha, 2011. Bakalářská práce. Univerzita Karlova.

OPLIŠTILOVÁ, Iva a Zuzana HANČILOVÁ. *Klavíhrátky: S pastelkami u klavíru*. 1. vyd. Praha: WinGra, 2004, 1 sešit (64 s.).

OPLIŠTILOVÁ, Iva a Zuzana HANČILOVÁ. *Klavíhrátky: S tužkou a gumou u klavíru*. 1. vyd. Praha: Editio Bärenreiter Praha, 2009, 4 sv.

PECHÁČEK, Stanislav a Hana VÁŇOVÁ. *Praktické úkoly z didaktiky hudební výchovy pro 1. stupeň ZŠ*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2001, 282 s. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 80-246-0365-9.

PLHÁKOVÁ, Alena. *Učebnice obecné psychologie*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2004, 472 s. ISBN 80-200-1086-6.

PROKEŠ, Josef. *Vývojová a sociální psychologie pro učitele: učební text k výuce tohoto předmětu na Fakultě informatiky Masarykovy univerzity v rámci společného základu učitelského studia, text bude průběžně modifikován*. Brno: Fakulta informatiky Masarykovy university, 2000, 26 s.

PŘÍHODA, Václav. *Ontogeneze lidské psychiky*. 3. vyd. Praha: SPN, 1983, 229 s. Učebnice vysokých škol (SPN).

PTÁČKOVÁ, Veronika. *Zdena Janžurová a její podněty pro vyučování klavírní hry*. Praha, 2008. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta.

SEČKÁ, Jana. *Problematika výběru dětí do ZUŠ a do ZŠ s RVHV*. Praha, 2008. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

SEDLÁK, František. *Hudební vývoj dítěte: analytická studie*. 1. vyd. Praha: Supraphon, 1974, 196 s. Comenium musicum (Supraphon).

SEDLÁK, František. *Základy hudební psychologie: celostátní vysokoškolská učebnice*. 1. vyd. Praha: SPN, 1990, 319 s. ISBN 80-042-0587-9.

SEDLÁK, František a Hana VÁŇOVÁ. *Hudební psychologie pro učitele*. Vyd. 2., přeprac. a rozš., V nakl. Karolinum 1. Praha: Karolinum, 2013, 406 s. ISBN 978-80-246-2060-2.

SLANÁ, Marcela. *Kdo si hraje, ten je zdravý--: rozvíjení hudebnosti, fantazie a tvořivosti žáků v předškolním věku, s cílenou přípravou ke klavírní hře a hře na jiný hudební nástroj*. 2. vyd. Brno: Lynx, 2010, 132 s. ISBN 978-80-86787-80-0.

STŘEŠTÍK, Jaroslav. *Hudebně integrativní výchova dětí předškolního věku v mimoškolních zařízeních*. Praha, 2014. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta.

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Vývojová psychologie: studijní opora*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2013, 96 s. ISBN 978-80-7464-302-6.

ŠIMKOVÁ, Ludmila. *Klavírní prvouka*. 4. vyd. ., Praha: Editio Bärenreiter Praha, 2008, 143 s.

ŠIMKOVÁ, Ludmila. *Klavírní prvouka metodické poznámky*. 1. vyd. Praha: Editio Bärenreiter Praha, 2003. ISBN 978-808-6385-198.

ŠOTOVÁ, Veronika. *Rozvoj hudebnosti dětí v preprimárním vzdělávání*. Brno, 2010. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta.

TICHÁ, Libuše. *Slyšet a myslet u klavíru: práce na rozvoji talentu interpreta-klavíristy*. 1. vyd. Praha: Akademie múzických umění, 2009, 174 s. ISBN 978-80-7331-151-3.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, 531 s. ISBN 978-80-246-2153-1.

VANĚČKOVÁ, Šárka. *Hledání a rozvoj hudebního talentu v mateřské škole*. Brno, 2014. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

VLASÁKOVÁ, Alena. *Klavírní pedagogika: první kroky na cestě ke klavírnímu umění*. 2. přeprac. vyd. Praha: Nakladatelství AMU, 2003, 172 s. ISBN 80-7331-005-8.

WEDLICHOVÁ, Iva. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. V Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2010, 119 s. ISBN 978-80-7414-320-5.

MIKOVÁ, Šárka. Typologie osobnosti u dětí: Řízení třídy a učení žáků s ohledem na diferenciaci podle dimenzí osobnosti. *Metodický portál: Články* [online]. 19. 09. 2012, [cit. 2015-06-14]. Dostupný z WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/s/16429/TYPOLOGIE-OSOBNOSTI-U-DETI-RIZENI-TRIDY-A-UCENI-ZAKU-S-OHLEDEM-NA-DIFERENCIACI-PODLE-DIMENZI-OSOBNOSTI.html>>. ISSN 1802-4785.

SECKÁ, Jana. Hudební představivost jako klíč k hudebnímu vyjadřování dítěte. *Webová konference KHV PdF OU* [online]. 2010 [cit. 2015-06-14]. ISSN 1802-6540. Dostupné z: konference.osu.cz/khv/2010/file.php?fid=20.

Seznam příloh

- I Klavírní pomůcky – procvičování čtení not
- II Klavírní pomůcky – kartičky s klávesami
- III Klavírní pomůcky – kartičky s notami
- IV Klavírní pomůcky – kartičky s názvy oktáv
- V Klavírní pomůcky – kostky s názvy not
- VI Klavírní pomůcky – hudební software Foriero – čtení not
- VII Klavírní pomůcky – hudební software Foriero – názvy kláves
- VIII Klavírní školička – zhudebnění pohádky
- IX Klavihrátky: s pastelkami u klavíru – Hledej prsty!
- X Klavihrátky: s pastelkami u klavíru – Pomíchané rytmy
- XI Klavihrátky: s pastelkami u klavíru – názvy kláves
- XII Klavihrátky: s pastelkami u klavíru – Schované písničky
- XIII Znění použitého dotazníku